

Nr. 39
(293)

OCTAVIAN PALER

despre

Cartea albă a Securității

pag. 5

27 septembrie-3 octombrie 1995

LIBERTATEA PRESEI
ÎN PERICOL pag. 7POLITIZAREA CONSILIULUI EUROPEI
Corespondență specială de la Strasbourg pag. 6Interviul săptămânii: Maria Șandor despre
CONDIȚIA FEMEII ÎN ROMÂNIA
pag. 8-9

Controlul de către Parlament al serviciilor secrete fiind una din condițiile îmbunătățirii relațiilor româno-americane încă de acum 2-3 ani, președintele Ion Iliescu a plecat spre Washington cu discutata și discutabila „Cartea Albă a Securității” sub braț. În țară, mica bombă cu întârziere, ultimul volum, o antologie de note informative privind cu premeditare „benignă”, dar cu sute de mii de ochi indiscreți viața publică și personală a literaților, a beneficiat de succesul de public scontat: cititorii faptului divers și ai magazinelor cu VIP-uri au fost, desigur, satisfăcuți de inițiativa editorială a SRI. Cât despre eroii literari, pe care nu i-a întrebat nimeni dacă vor sau nu să devină personaje, au apucat să-și spună și ei părerea dacă i-a întrebat cineva. Iar despre identitatea reală a informatorilor nu s-a aflat nimic.

Coincidență sau nu, exact în timpul când președintele Ion Iliescu traversa Oceanul ca să coară integrarea în structurile atlantice și clauza permanentă, iar președintele Senatului, Oliviu Gherman, pleca la Strasbourg să se ocupe de integrarea europeană la Adunarea Parlamentară a Consiliului European, partidul de guvernământ (împreună cu aliații) dădea un decis vot negativ democratizării țării. Profitând de mașina sa de vot, majoritatea guvernamentală a trecut prin Parlament una după alta legi antidemocratice.

Astfel de coincidențe se înseru de-a-cum într-o veche rutină. Concomitent, regimul Iliescu își expune cele două fețe - cea prooccidentală și cea antioccidentală. Repetitive sînt și explicațiile: lupta dintre clanurile cu semne opuse din interiorul structurilor de putere (inclusiv serviciile secrete), dublul limbaj al regimului Iliescu, ce repetă dublul limbaj al regimului Ceaușescu etc.

Efectul acestei rotiri în cerc este o depresie internă, asociată în spațiul Opoziției cu o agitație electorală, potențată și de apariția unor centre de presiune cu interese divergente. Clar, tot mai clar se aude numai pasul greu și cadent al regimului Iliescu: dovadă, ilegalitatea juridică a viitoarei candidaturii a lui Ion Iliescu, pe care nimeni nu o ia în seamă, deși toată lumea o știe.

Ceea ce se poate constata ușor la Opoziție (partide, lideri de opinie) este sentimentul fatalist al unui război pierdut înainte de a fi început. Orice ochi neutru care ar compara societatea românească din 1995 cu cea din 1992 ar trebui să perceapă schimbarea de mentalitate pe care i-a adus-o populației plusul de informație și pragul de sărăcie sub care a coborât. Din păcate, partidele din opoziție nu au știut să-i răspundă pe măsură.

Deocamdată, Opoziția a câștigat un singur război: împotriva ei însăși (prima mână). Partidele ieșite din Convenție și-au argumentat opțiunea în primul rînd prin necesitatea de a se adresa indecișilor (dezamăgiți de

rînd, cu ocazia propunerii lui Adrian Severin de a se acorda românilor din Harghita și Covasna un loc în Parlament ca unei populații minoritare: propunere făcută în litera Recomandării 1.201 pe care PL '93 o va cataloga drept tentativă (nerecomandabilă) de acordare a drepturilor colective.

Prezentul modifică în permanență trecutul. Criza CDR din vara lui 1994, provocată de disidența PSDR, se vede altfel astăzi, la încheierea mariajului electoral cu PD (FSN). El a fost proiectat probabil de-atunci, la sugestia Internaționalei Socialiste, ce voia să unească eficacitatea PD și blazonul PSDR. Dacă cineva ar mai sta să rejudece lucrurile, ar înlocui aura de martiraj oferită

Opinie coincidentă cu cea a președintelui UDMR, Markó Béla, și care, avînd ca scop justificat semnarea cît mai grabnică a Tratatului româno-maghiar, trece cu vederea punctele de vedere extremiste din UDMR.

Așa cum spune Alina Mungiu în „România după 1989. Istoria unei neînțelegeri”, chestiunea româno-maghiară a fost în permanență folosită de către Putere ca un fenomen indus, „element propagandistic la care o parte a populației a aderat din obișnuita conformitate față de autoritate”. Autoarea atrage atenția și asupra delicatetei chestiunii intrucît „Trecerea de la statutul de superprioritate politică, economică și culturală la cel de minoritate a lăsat însă sechele grave asupra maghiarilor din Transilvania, creînd o problemă de adaptare pe care destui n-au rezolvat-o nici astăzi”.

În tabloul politic al Opoziției, schițat mai sus, cu prea puține noutăți, deocamdată, în ciuda spargerii Convenției, s-ar putea să avem în viitorul apropiat o mică surpriză. Și anume, să asistăm la tentativa de coagulare politică a unei noi generații: cea care nu împlinise 40 de ani în decembrie 1989 și care a beneficiat ulterior de o deschidere a granițelor. N-ar fi prima oară cînd s-ar încerca un asemenea lucru, menit să arate electoratului pe adevărații prooccidentali. Un „partid european” încerca să atragă colaborarea unor distinși economiști, acum un an și ceva, o platformă a forțelor mobile din fiecare partid (tot cu colaborarea economiștilor, dar nu numai a lor) încerca tot cam atunci să se adune în jurul unui apreciat parlamentar ca Varujan Vosganian. Inițiativa care, pare-se, nu decise să se unească.

Vin alegerile și ieșirea la rampă a noului generații nu mai poate fi mult întîrziată. Șansa ei ar fi să-i atragă pe indeciși (măcar pe tinerii absentești) și să câștige. Neșansa ar fi să repete experiența unei alianțe civice cu un partid al alianței civice între care să se ivească o distanță de netrecut.

Ori să rămîna în cadrul unei minorități cultivate, a unui simplu club, elevat, ca și altele. Iar mesajul său din nou să nu ajungă pînă la România profundă.

GABRIELA ADAMEȘTEANU

În al 12-lea ceas

PSDR, dar neseduși de CDR). Abia vot va demonstra în ce măsură ele și-au atins ținta: oricum, în fața posibilului prag ridicat la 5% pentru Parlament, dorința de individualizare este stringentă. Cel puțin asta pare a fi intenția PAC, ce și-a construit o adresă pragmatic-economică și s-a pronunțat primul și cu consecvență contra radicalilor din UDMR. Tot pe linia unei individualizări (inconsecventă însă plină de surprize) a mers și PL '93: dacă nu a reușit să-și extindă mesajul spre alte grupe de alegători, el a reușit, în schimb, să-și adjuce un segment semnificativ al presei nealiniate. Cît privește alianțele, prin susținerea nu doar a semnării cît mai rapide a Tratatului româno-maghiar, dar și a Recomandării 1.201 (fără rezervele în pct. 11 ale PAC și CDR), PL '93 se așază clar alături de partea cea mai mobilă a unui partid cu PD (FSN) - aripa Adrian Severin. Din cînd în cînd, din temeră de a nu-și pierde electoratul, PL '93 face cite un pas înapoi. Așa a făcut după Congresul UDMR ori, de cu-

atunci de ziaristii-suporteri lui Sergiu Cănușcu cu diploma de politician abil. Felul cum și-a condus un partid minuscul (ce fără CDR ar fi rămas în afara Parlamentului), pînă la a deveni un element semnificativ într-o zonă în care însuși partidul de guvernământ intră în competiție, este azi măsurabil.

Ar fi, desigur (teoretic), de dorit ca să nu se mai repete lupta dintre CDR și PD (FSN) din campania electorală trecută, adică măcinarea forțelor de opoziție, cu atât mai mult cu cît azi sînt mai multe „fronturi” ale Opoziției. Ar fi teoretic de dorit, deși nu pare realizabil. În această privință sînt de semnalat deja două fenomene diferite: 1. Competiția pentru înțelțatatea unor inițiative. Exemplul cel mai apropiat a fost sabotarea reciprocă dintre CDR și PD (FSN) în privința chestiunii grului. 2. O linie de atac dirijată din spațiul unor comentatori ai Opoziției împotriva partidelor ce s-au delimitat de UDMR (PNTCD, CDR, PAC), împreună cu liderii lor, acuzați de naționalism și populism.

NESTOR RATES

Vizita președintelui Iliescu la Washington

Înainte de plecarea d-lui Iliescu la Washington, se cuvina a ne întreba întâi de ce vrea președintele Clinton să se întâlnească pentru a treia oară în tot alțiia ani cu președintele român și apoi ce îl aduce pe dl. Iliescu peste Ocean.

Referitor la Bill Clinton, răspunsul public american cuprinde multe drăgălășenii diplomatice și puține referiri clare la motive de substanță. Răționamentul pe care îl menționează cel mai adesea oficialitățile americane în convorbiri particulare este că, în România, s-au făcut în 1995 câteva progrese în domenii importante, cum ar fi privatizarea, iar vizita președintelui Iliescu ar fi o modalitate de a manifesta interes și de a încuraja o înaintare mai rapidă pe calea reformei. Washingtonul dă continuu semnale că dorește realmente ca România să ajungă să satisfacă criteriile de integrare euro-atlantică, pentru că recunoaște valoarea ei strategică și complicatele probleme pe care le-ar crea rămânerea ei în afara structurilor politice și militare ale Occidentului. Aluziv sau direct, dl. Iliescu va auzi înăuntru cu insistență în Capitala americană și avertismentul că nu e vreo șansă reală de a se face rabat României la îndeplinirea criteriilor fundamentale de admitere în NATO. Cu alte cuvinte, că nu este probabil ca, datorită valorii ei strategice, România să fie primită în NATO dacă nu îndeplinește pe deplin condițiile privitoare la democrație, drepturile omului și economia de piață.

Trebuie reținut că președintele român va petrece la Washington trei zile întregi și două jumătăți de zi, dar va conferi cu președintele Clinton doar 30-35 de minute. În schimb, sînt prevăzute circa cinci ore de întrevăderi cu diferiți membri ai Congresului Statelor Unite, unii dintre ei critici ai unor aspecte ale situației interne din țară. La terminarea întâlnirilor sale, șeful statului român va fi pe deplin edificat asupra obiecțiilor acestora, a dificultăților ce mai rămîn în relațiile româno-americane și asupra eventualelor obstacole în calea integrării ei în structurile euro-atlantice. După cum releva recent ambasadorul Moses, undeva, pe parcursul procedurii aderării la NATO a țării candidate, va avea să se pronunțe și Congresul Statelor Unite asupra îndeplinirii condițiilor de admitere.

Posibil mai interesantă este întrebarea de ce vrea dl. Iliescu să călătorească din nou la Washington, de ce au insistat atât de mult colaboratorii săi pentru această vizită. Un răspuns derivă din observațiile anterioare, și anume că este important pentru președintele român să cunoască direct opiniile americanilor și problemele care există. El are, săptămîna viitoare, atenția președintelui Clinton și a citorva dintre colaboratorii săi cei mai apropiați, inclusiv vicepreședintele Gore, precum și a unor importante personalități din Congres și din afara lui.

Cum va folosi oaspetele român această ocazie excepțională – pentru a promova propria imagine – sau interesele țării? În unele privințe, cele două aspecte se contopesc. Imaginea d-lui Iliescu și a regimului pe care îl prezidează crează multe din dificultățile dintre relațiile româno-americane și afectează interesele țării. Ce va reuși președintele român în corectarea imaginii va fi benefic pentru România în măsura în care își va găsi susținere în situația din țară. Căci problemele de imagine rezultă mult mai puțin decît cred oficialii români din activitățile unor cercuri ostile și mult mai mult din atitudinile și politica lor și a aliaților lor. Dar bilanțul vizitei nu-l vom putea face decît la sfîrșitul ei. Ce apare ca o concluzie sigură chiar înainte ca vizita să înceapă este că ea ar putea să aibă o valoare electorală pentru dl. Iliescu cu un an înainte de alegerile prezidențiale. Unele oficialități americane sînt conștiente de această dimensiune a vizitei, dar o minimizează. Oricum, spun ele, nu este posibil să se subordoneze schimbările diplomatice unor considerente de politică internă, românească sau americană. Pentru că și Bill Clinton se va prezenta în fața electoratului american cam în același timp cu interlocutorul sau român.

Text difuzat la Radio Europa Liberă în 23 sept. a.c.

MARȚI 19 SEPTEMBRIE

• **Masă rotundă despre privatizarea în România**
Săptămînalul englez *The Economist* a organizat la București o masă rotundă cu tema „Privatizarea în România”. Din datele prezentate de premierul Văcăroiu a reieșit că ponderea sectorului privat în agricultură este de peste 80%, în timp ce în industrie este de numai 14%. Investițiile străine în România totalizează la ora actuală 1,4 miliarde dolari și vor atinge probabil suma de 1,8 miliarde dolari la finele anului, a afirmat premierul.

• **„Temerile Rusiei trebuie înțelese”**
Președintele Lituaniei, Algirdas Brazauskas, a declarat la sfîrșitul vitei sale în România că a discutat cu președintele Iliescu problema integrării în NATO a Țărilor Baltice și a statelor din Centrul Europei. Președintele Iliescu a susținut că trebuie înțelese temerile Rusiei de a nu rămîne izolată politic, militar și economic.

• **Ion Iliescu nu e nici pro, nici contra pedepșirii ziaristilor**

„Nu sînt nici pro, nici contra noilor reglementări din Codul Penal”, a declarat președintele Iliescu, referindu-se la acele articole din Codul Penal care prevăd pedepse suplimentare pentru delictul de presă. El a apreciat însă că aceste dispoziții penale sînt normale și apar în legislațiile unor țări democratice.

MIERCURI 20 SEPTEMBRIE

• **România solicită liberalizarea regimului vizelor MAE** a solicitat oficial alinierea României la regimul vizelor europene de care beneficiază statele grupului de la Vișegrad. Dintre cele 6 țări central și est-europene care sînt membre asociate la UE, numai România și Bulgaria nu beneficiază de liberalizarea regimului vizelor. Solicitarea României va fi discutată la ședința Comitetului parlamentar mixt de asociere a României la UE, ce va avea loc la Bruxelles luna aceasta, și va fi înaintată apoi Comisiei Europene.

• **Invitație pentru Ilie Ilăscu**
Christopher Smith, David Funderburk și Frank Wolf, congressmeni și membri ai Comisiei CSCE, i-au adresat o invitație oficială lui Ilie Ilăscu, întemnițat la Tiraspol, de a vizita Comisia pentru Securitate și Cooperare în Europa și Congresul SUA.

JOI 21 SEPTEMBRIE

• **Tratatul româno-ungar nu va fi încheiat curînd**
Într-un interviu publicat în ziarul *Nepszabadszög*, ministrul de Externe ungar, Kovács László, a apreciat că din cauza apropiării alegerilor locale și parlamentare din România, tratatul de bază dintre România și Ungaria nu va putea fi semnat prea curînd. El consideră exagerate „cele două păreri, auzite mai mult în Occident, potrivit cărora relațiile româno-ungare așezund pericolul unei noi Bosnii”. Dimpotrivă, a adăugat Kovács, relațiile dintre cele două țări se extind. Budapesta așteptînd să primească de la București inițiativa de reconciliere propusă de Ion Iliescu, inițiativă care, a precizat șeful diplomației ungare, nu trebuie însă să înlocuiască tratatul politic bilateral.

• **Ministerul de Interne investighează încălcarea embargoului**

Gen. George Ioan Dănescu a decis să investigateze personal contrabanda cu combustibili practică pe Cliusara Dunării. El i-a convocat pe primarii localităților de pe Cliusara, unde au fost întrebați despre situația celor peste 80 de benzinării din zonă. Primarii au răspuns că majoritatea stațiilor de benzină au fost deschise cu sprîjînul unor înalți funcționari ai statului.

• **Guvernul a elaborat un proiect privind retrocedarea proprietăților evreiești**

Guvernul a depus la Biroul Permanent al Camerei Deputaților un proiect de lege privind retrocedarea proprietăților comunitare evreiești din România.

VINERI 22 SEPTEMBRIE

• **Guvernul modifică metodologia de preschimbare a cupoanelor**

Executivul a aprobat normele privind mandatarea între persoanele fizice pentru preschimbarea cupoanelor în acțiuni. Hotărîrea interzice intermedierea preschimbării de către alte instituții decît cele prevăzute în lege.

• **PSM critică din nou politica de integrare în NATO**

Președintele PSM, Ilie Verdet, a criticat la Iași politica de apropiere față de NATO, precum

și hotărîrea de a se trimite în Angola două unități militare de menținere a păcii. Verdet a apreciat că integrarea în NATO ar echivala cu falimentarea industriei de apărare.

SÎMBĂTĂ 23 SEPTEMBRIE

• **PSDR aprobă alianța cu PD**

Consiliul Național al PSDR a aprobat încheierea alianței cu Partidul Democrat și l-a împuternicit pe Sergiu Cănuș să semneze acordul final. Cănuș a declarat că decizia de încheiere a acestei alianțe a fost determinată de „necesitatea realizării unei coaliții social-democrate, reformiste și republicane”.

• **Pentru CDR nu mai există ideea de eșec**

„Pentru noi ideea de eșec nu mai există. Există doar variante de succes: cea maximală, cîștigăm tot, și cea minimală, adică obținem majoritate relativă în Parlament”, a declarat Emil Constantinescu la întîlnirea zonală a CDR desfășurată la Slobozia.

• **UDMR ar putea avea candidat propriu la președinție**

Consiliul Reprezentaților UDMR a recomandat organizațiilor locale să înainteze candidaturii pentru funcțiile de primari în toate localitățile unde numărul maghiarilor este mai mare de 8.000 sau depășesc 15% din populație. Buchwald Péter a propus ca la alegerile prezidențiale din 1996 UDMR să se prezinte cu candidat propriu.

LUNI 25 SEPTEMBRIE

• **Președintele Iliescu a plecat spre America**

Președintele Iliescu a plecat la Washington într-o vizită oficială de lucru ce va dura 9 zile. Pe aeroport, Ion Iliescu a declarat că principalele probleme ce vor fi discutate cu președintele american Bill Clinton sînt creșterea volumului relațiilor comerciale, permanențizarea clauzei retrocedarea proprietăților evreiești, situația din fosta Iugoslavie și integrarea României în structurile euro-atlantice. Întîlnirile pe care Ion Iliescu urma să le aibă cu presa americană au fost anulate.

ULTIMA ORĂ

Camera Deputaților a admis obiecțiile de neconstitucionalitate ale Curții Constituționale privind două dintre articolele Legii caselor naționalizate. Curtea declara că includerea în textul legii a imobilelor luate fără titlu contravine Constituției. Neconstituțional a fost declarat și articolul care impunea cetățenilor români din străinătate să-și stabilească domiciliul în țară în termen de 6 luni pentru a beneficia de prevederile legii.

Grupurile parlamentare ale PNȚCD, UDMR și PL '93 nu au participat la vot, pe motiv că decizia Curții nu modifică caracterul nedrept al legii.

Rubrică realizată de
RALUCA STROE-BRUMARIU

PARLAMENT

Pedepse pentru defăimarea națiunii

Cu numai 13 voturi împotriva (ale deputaților UDMR), Camera a adoptat săptămîna trecută articolul prin care arborarea drapelului, a altor semne sau înfăptuirea imnului altui stat, în public, se va pedepsi cu închisoare de la 6 luni la 3 ani. Tokay György a propus eliminarea articolului. El le-a sugerat deputaților că prevedererea este îndreptată împotriva unei singure etnii, cea maghiară. Pentru menținerea articolului au pledat însă și deputații țărîniști (Gavrilă Dejeu, de pildă), care au fost de părere că adoptarea lui ar înlătura o sursă de posibile tensiuni sociale. Cele mai multe dispute s-au purtat însă în jurul articolului 236, care sancționează cu închisoare de la 1 la 5 ani „defăimarea în public a țării sau a națiunii”. În mod surprinzător, obiecțiile Opoziției nu au fost de fond, ci mai mult formale, cu excepția deputaților UDMR, care au avertizat asupra interpretabilității textului. ceilalți reprezentanți ai Opoziției au pretins doar înlocuirea termenului de „națiune” cu cel de „popor” (Gavrilă Dejeu) și mărirea pedepsei (George Stancov), propuneri respinse în comisie. Deputatul PNȚCD Răsvan Dobrescu susține că prevederea este justificată, fiind vorba despre o infracțiune extrem de gravă. El ne-a explicat, de altfel, că defăimarea constituie o calomnie foarte gravă, pentru care nu se cere nici măcar proba verității. (Proba verității, potrivit art. 207, este admisibilă dacă afirmarea sau imputarea faptei a fost săvîrșită pentru apărarea unui interes legitim. Faptele pentru care s-a făcut proba verității nu mai constituie insulta sau calomnia.) (R.S.-B.)

ILIE ȘERBĂNESCU

Fagurele trebuie umplut!

În timp ce, potrivit programului guvernamental de privatizare, continuă distribuția noilor cupoane prin care cetățenii adulți ai țării sînt împroprietăți încă o dată, după certificatele primite în 1992, în contul aceluiași 30 de procente atribuite din capitalul societăților comerciale, cei ce le-au primit — care reprezintă deja majoritatea — se întreabă ce să facă cu ele. Unii s-au decis să le vîndă pe sume derizorii față de valoarea înscrisă pe ele, auzind însă că nu se vor alege cu mai mult în caz că le vor preschimba în acțiuni, căci cîștigurile sînt doar de cîteva sute de lei pe acțiune. Alții — evident, mai prost informați — au luat de bună suma de aproape 1 milion lei și au încercat să-l ofere pe un televizor. Alții — mai modești — s-au gîndit (și au propus) să cîdit un milion pe hirtie, mai bine li s-ar da măcar o sută de mii în bani-hirtie.

„Omul și milionul“ — o gogoasă care se dezumflă!

S-ar părea că umflata gogoasă „omul și milionul“, pe a cărei valoare electorală PDSR-ul conta, se dezumflă mai rapid decît se credea. Și s-ar putea ca frunțașii partidului să regreta că n-am lăsat lucrurile așa cum erau, pînănd responsabilitatea nefericirilor privatizării prin certificate — ca și a altor nefericiri postdecembrie — în contul guvernării Roman-Severin. De-acum însă, demagogia cu „omul și milionul“ nu mai are cum să-l fie pusă altuia în circă!

Admiînd că, pînă la urmă, cetățenii vor înțelege că, identic certificatele existente, noile cupoane nu sînt altceva decît niște instrumente pentru a se intra în posesia adevăratelor titluri de proprietate pe care le constituie acțiunile întreprinderilor, rămîne marea problemă a informării pentru luarea unor opțiuni cit de cit în cunoștință de cauză în ce privește nominalizarea întreprinderilor, din lista publicată de guvern, la care să se efectueze preschimbarea cupoanelor și certificatelor în acțiuni.

Datele cu care este asociată prezența în listă a unei întreprinderi sînt sumare și pot fi extrem de înșelătoare. Singura informație semnificativă se referă la profitul realizat în 1994. Acesta poate fi însă conjunctural. Oricum, acesta nu are nici o legătură cu datoriile cărora întreprinderea trebuie să le facă față pe termen lung, despre care nu se dau însă relații. Nimic nu se spune în aceste date despre perspectivele și proiectele întreprinderii. Informarea cetățenilor direct la întreprinderi este o himeră. Îndeosebi pentru cei de la sate, dar și din orașe mici, posibilitățile asupra unei informări reale rămîn practic nule. Există multe aprecieri că, în aceste condiții, opțiunea exprimată de majoritatea cetățenilor nu va avea nici o fundamentare, va fi bazată pe zvonuri sau, pur și simplu, va fi făcută pentru că tot va trebui făcută.

Se dovedește că, de fapt, nu se vizează îndreptarea cupoanelor și certificatelor spre acțiuni după regulile

pieței, ceea ce ar duce la aglomerări către căsuțele mirosind a ceva mai multă miere, ci ocuparea aproape administrativă și, dacă s-ar putea, uniformă și generală a tuturor căsuțelor din fagurele de 4.000 de întreprinderi puse la bătaie spre a fi umplut.

De aceea, nici nu se insistă și nici nu se va insista pe informarea asupra situației întreprinderilor. Scopul este, pe de-o parte, de a se încheia odată cu privatizarea gratuită, cu problema cupoanelor și certificatelor și cu alte probleme complicate pe care această privatizare le presupune, iar pe de altă parte de a nu se schimba, de fapt, în esență, structura proprietății în urma privatizării pe baze gratuite.

Privatizarea nu prea poate fi morală

Prin schema de conversiune, programul guvernamental urmărește și realizează o asemenea dispersie pulverizată, sau o asemenea atomizare a proprietății, încît efectul va fi excluderea posibilității ca decizia să emane din segmentul, chiar dacă majoritar, care ajunge la particularii obișnuți din capitalul unei societăți.

Interpretarea curentă a acestui fapt este că se intenționează păstrarea deciziei la stat, mai precis la FPS, căruia — în urma privatizării pe baze de cupoane și certificate — li va rămîne segmentul minoritar, dar coagulat, de 40% din capitalul societăților comerciale.

Mai mulți frunțași ai Opoziției, cit și unii analiști, dau o altă interpretare. Pe cit apare la suprafață programul guvernamental de privatizare o manevră populistă și electorală, precum și o stratagemă de a păstra controlul statului asupra unor întreprinderi aparent privatizate, pe altă se vedește acesta în profunzime o vastă operațiune de acaparare a tuturor activelor industriale ce oferă o sursă de profit de către clientela politică a Puterii. Pe de-o parte, acest program rezervă anumite întreprinderi unor grupuri de interese sub paravanul legalizat al plasamentelor către „investitorii strategici“. Pe de altă parte, ducînd prin schema „un om — un cupon — o întreprindere“ la pulverizarea proprietății și deci la excluderea deciziei în segmentul majoritar destinat dobîndirii de acțiuni pe certificate și cupoane, programul guvernamental de privatizare permite potențatilor zilei, prin achiziționarea doar a unui segment minoritar de acțiuni, altfel spus contra bani puțini, să obțină controlul asupra întreprinderilor. Mai ales că, potrivit unei Ordonanțe a guvernului, active și acțiuni ale întreprinderilor pot fi cumpărate și cu plata în rate.

Probabil chiar așa și este. Numai că, din punctul de vedere al privatizării în sine, critica respectivă nu este tocmai relevantă. Cu prea multă moralitate în materie de privatizare se riscă a se rămîne la proprietatea de stat, „a tuturor“, adică a nimănui, și, ca atare, la performanțele economice exorbitabile, decenii la rînd demonstrată, ale acestora.

În urma celor expuse în analiza atît de lucidă și de documentată a doamnei Alina Mungiu-Pippidi, în *România liberă* din 13 septembrie 1995, cu privire la demagogia invitației la o „reconciliere istorică“ româno-maghiară, făcută de dl. Ion Iliescu, aș dori să subliniez doar niște concluzii care se desprind poate cu mai multă acuitate chiar din evenimentele survenite ulterior articolului. Ele ar trebui să ne pună și mai mult pe gînduri.

Dacă ar fi vorba doar de o pură demagogie electorală — de uz intern, și de o ieftină îmbunătățire a unei imagini prezidențiale mult prea oflitate — de uz extern, nu mi-aș da osteneala să denunț aceste metehne cripto-comuniste. Dar ceea ce se află dincolo de amintita demagogie pune în joc — așa cum voi încerca să demonstrez — viitorul țării, compromițîndu-l pentru multe decenii. Scopul ascuns al acestei invitații la o reconciliere româno-maghiară, pe baza unei declarații comune, este — după atitea piedici scornite, cum ar fi, bunăoară, Recomandarea 1.201, semnata de România, fără obiecții, în 1993 —, în realitate, camuflarea faptului că președintele nu dorește semnarea tratatului de bază româno-maghiară. Să ne amintim că această semnare i-a fost recomandată deja în luna aprilie a acestui an de către președintele SUA și de primii-miniștrii ai Spaniei, Franței, Germaniei ca o condiție politică preliminară integrării noastre euro-atlantice. Prin urmare, tergiversarea tratatului are drept consecință nefastă zădărnicierea procesului de integrare, în timp ce semnarea lui, așa cum a sugerat recent domnul Karsten Voigt, sporește șansele României de a fi primită în structurile euro-atlantice. Pe lângă toate acestea, este cunoscută și opțiunea covîrșitor majoritară a poporului român (sătul de tendințele imperiului răsăritean de împilare a tot ce respiră în jur) de revenire la vocația sa europeană firescă — dobîndită, de drept, prin inteligență și mari sacrificii, și pe harta politică a Europei, începînd din secolul XIX pînă la cîmpirea țării de comunism.

Tocmai de aceea manevrele perfide ale d-lui Iliescu (și ale forțelor obscurce care îl susțin) de a împiedica, pe ascuns, revenirea noastră, acum, după înfrîngerea comunismului, în rîndul țării civilizate nu pot fi calificate decît ca acte de nesocotire a intereselor naționale. De ce spun manevre perfide? Pentru că sub camuflajul unor declarații de bune intenții politice atît față de Occident cit și față de Ungaria, dl. Iliescu face, pe ascuns, tot ce-i stă în putință pentru a fi, de fapt, pe placul Moscovei și a stringe legăturile cu ea. De ce o face? N-aș putea preciza. Plătește vreo poliță? Este șantajabil? Nu știe altfel? Se teme de democrație și mai ales de propriile-i fapte? Pentru a evalua duplicitatea politicii d-lui Iliescu, se impune să relevăm cum ce este pe placul Moscovei. În primul rînd stoparea extinderii NATO spre Est. Dar recentele piedici impuse de dl. Iliescu (și de ai săi) atît în procesul democratizării interne cit și în politica externă (nesemnarea tratatului cu Ungaria) — pentru că acestea sînt condițiile integratoare euro-atlantice — constituie mijloace indirecte și inverse de a da curs dezideratului moscovit. În al doilea rînd, refacerea, sub alt nume, a fostei

DOINA CORNEA

Manevre perfide

structuri economice CAER, ceea ce ar readuce țările implicate la o dependență nu numai economică, ci și politică față de acest imperiu lacom și brutal. Recent, reiterarea acestei propuneri, adresată ambasadelor de la Moscova a fostelor țări-satelit, este o dovadă în acest sens. Dintre toate țările foste comuniste, doar dl. Iliescu, încă din primele luni după revoluție, tindea după CAER și continuă să tinjească, nepăsîndu-i de libertatea țării. Să ne amintim doar întrevederile care au avut loc, nu tocmai demult, pe tema creării unor structuri economice comune, cu Arcadi Volksi, sub patronajul d-lor Iliescu, Năstase, Văcăroiu. Și să nu uităm că, în zilele acestea, tot cu Volksi se duc tratative pentru crearea unei structuri comune de comercializare a grului (vai de bietul țărăn român!).

Sînt de acord că restructurarea economică și aducerea economiei în stare de funcționalitate este lucrul cel mai greu de realizat în vederea viitoare integrări. În schimb, orientarea politicii externe și democratizarea internă a României, pe baza unei agende aduse la zi, ar fi un lucru ușor de realizat dacă ar dispune și de o reală voință politică de integrare. Dar dl. Iliescu, așa cum am arătat, nu dorește, de fapt, această integrare. Altfel cum se explică tergiversarea semnării unui tratat cerut de forurile integratoare, disprețuînd totodată avantajele intrinsece pe care ni le-ar aduce încheierea lui: garantarea frontierelor; stabilitate internă prin oprirea escaladării unor pretenții tot mai exagerate din partea cîtorva politicieni maghiari radicali. Dar iată că, în schimbul unui tratat cu putere juridică, dl. Iliescu vine cu o declarație de reconciliere care nu garantează nimic. De asemenea, cum se explică toleranța inadmisibilă a unui președinte de țară, garant al echilibrului politic, față de politicieni extremiști ca C.V. Tudor sau ca Gheorghe Funar, în afară de cazul că aceștia sînt folosiți de cei interesați ca instrumente abjecte de manipulare a opiniei publice în spirit anti-occidental și antimaghiar (de fapt, anti-tratat). Dacă dorești cu adevărat reconcilierea, oprești provocările și amenințărilor aberante, clamate tocmai de partenerul cu care împarți guvernarea.

Prin convocarea Opoziției împreună cu partidele extremiste, pentru a se pronunța și ea în legătură cu faimoasa declarație de reconciliere, dl. Iliescu nu urmărește, de fapt, decît cașionarea unei alianțe compromițătoare, în perspectiva apropiatei sale călătorii la Casa Albă, și se folosește de Opoziție ca de un garant moral al actelor sale imorale. Se mai folosește de ea și pentru a putea avansa o vitoare justificare cînd ceasul judecării istoriei va suna, făcînd-o părtașă la eşecul unui tratat și la izolarea politică a țării — sau chiar mai rău.

Dacă am fi cetățeni mai lucizi și mai responsabili, ne-am opune masiv acestei politici devastatoare, prin toate organizațiile civice, culturale, religioase, de apărare a drepturilor omului, am iniția mitinguri de protest, presiumi puternice asupra actualilor responsabili politici, obligîndu-i să înceteze de a mai pune în joc destinele țării. E ceea ce ar trebui să facem pentru a nu deveni un popor sinucigaș.

OCTAVIAN PALER

Cîteva observații

Se pare că e valabil și azi ce zicea, cu vreo două mii de ani în urmă, Horațiu despre „neamul iritabil al poezilor”. Unii dintre noi sînt nemulțumiți că au intrat în „Cartea Albă a Securității”. Alții se arată nemulțumiți de felul cum au intrat. În fine, alții sînt nemulțumiți că n-au intrat, că nu figurează printre „elementele ostile”. Înseamnă, oare, că o judecată obiectivă se poate formula abia dincolo de prea sensibilele medii literare și artistice, deși e vorba de rezistența culturală?

Prin forța lucrurilor, noi sîntem, totuși, singurii care știm unde se amestecă apele, ce e adevăr și ce e minciună în respectivele denunțuri, cum se purtau „vinători” care ne vinău și cam care erau „hăitașii” de bază. Și, la urma urmei, ce ne-am fi așteptat? Ca autorii notelor informative să fie modele de probitate? Să-și contrazică natura, caracterul și interesele? Am semnalat în România liberă mai multe minciuni prin omisiune. Am semnalat și existența unor falsuri. „Cartea Albă a Securității” e, fatalmente, plină de noroi, cum e normal să fie o antologie de denunțuri. Dar unele constatări se impun, dincolo de asta, cred eu.

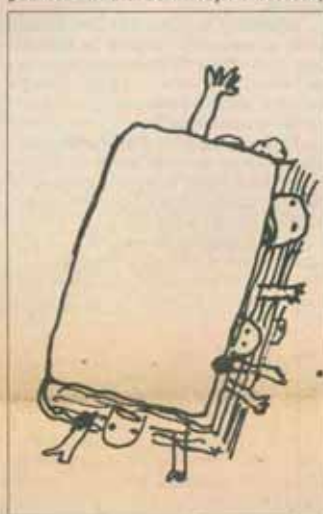
Mai întii, această „Carte Albă” (nu mă mai întreb dacă noroiul poate fi alb) probează un adevăr semnificativ. Că regimurile totalitare nu cunosc indiferența față de cultură. Pentru ele, cultura e periculoasă. Uneștește. E

subversivă. De aceea, „clasa cîrtilorilor” trebuie lingușită, divizată, șantajată, intimidată. Cărțile prea îndrăznețe sînt interzise sau topite, iar autorii lor puși la index. Nici un gest „dușmănos” nu trebuie să scape. Recalcitranților li se oferă domiciliul obligatoriu sau exilul. În orice caz, „rețeaua” (termenul e pomenit ca atare) trebuie să fie mereu pe urmele scriitorilor suspecți, să asculte cu cine vorbesc, și ce anume, să afle ce intenții și ce prieteni au, ce visează, ce vor, care le sînt punctele slabe. Dacă unul iubește o femeie, inclusiv dragostea devine subiect de interes pentru poliția politică. Denunțurile din „Cartea Albă a Securității” arată limpede că, pentru o poliție politică, nu există dreptul la intimitate. Totul trebuie controlat, supravegheat, pus sub lupă. A mai acordat vreun regim mai multă „atenție” culturii și artei?

Apoi, dacă n-am avut un Soljenișin, un Havel, „Cartea Albă” (să-i zic „albă” mai departe) stă măturată că nu toți scriitorii s-au așezat, confortabil, „sub vreme”, cum s-a cîrțit uneori, poate nu fără o dorință interesată de a se face *tabula rasa* din tot ce am trăit sub spectrul terorii. Nu toți am avut curajul să trecem un anumit Rubicon, dincolo de care nu mai erau decît exilul, închisoarea sau arestul la domiciliu, dar, orice ar spune teoreticienii nesfrîșitei răbdări românești și adepții resemnării ca formă de înțelepciune, a existat o rezistență litera-

ră și artistică împotriva regimului comunist. O rezistență surdă, tenace, deseori disperată, dar niciodată ajunsă la starea de abandon.

Și încă ceva. Eu, unul, nu împărtășesc ideea că soluția unică a scriitorului român a fost navigația pe cont propriu între Scylla și Charybda. Cine cunoaște din interior angoasele, zburciumul și dilemele acelor ani știe că au existat solidarități de atitudine, de refuzuri, după cum au existat, din nefericire, și solidarizări nefaste, ce făceau jocul Puterii. De fapt, rezistența literară și artistică, la noi, a semănat cu un sisberg. Nu partea vizibilă era cea mai mare. Aceasta și datorită unor prudențe excesive, probabil, dar și datorită durității represivii, precum și faptului că unii dintre colegii noștri au consimțit să joace rolul de „cal troian” al Puterii politice în viața literară, cum rezultă, de altfel, și din „Cartea Albă a Securității”. Oricum,

GABRIELA ADAMEȘTEANU

PEN Clubul Român intră pe scena internațională

• Activitatea PEN Clubului românesc a fost întreruptă timp de aproape 50 de ani. Între altele obiective ale acestui organism internațional este și sprijinirea scriitorilor aflați în închisoare (și a familiilor lor) în urma unui conflict cu puterea politică din țara respectivă. De aceea în aceste decenii PEN Clubul Internațional a mai primit în rândurile sale doar scriitori disidenți ca Paul Goma ori Dorin Tudoran. De aceea tema conferinței regionale a PEN Clubului Român a fost „Scriitorul și Puterea”. De aceea participanții la întâlnire au votat trimiterrea unei motiuni (în sprijinul eliberării publicistului român Ilie Ilieșcu) guvernelor Federației Ruse, Ucrainei, Republicii Moldova și României, prin intermediul unor organisme internaționale (UNESCO, OSCE și PEN Clubul Internațional, la conferința din 30 oct.-5 nov. 1995, Perth, Australia).

Noi, membri ai Centrului PEN din Republica Moldova, ai Centrului PEN din Polonia, ai Centrului PEN din România, ai Centrului PEN a scriitorilor maghiari din România, ai Centrului PEN din Serbia, ai Centrului PEN din Ungaria, împreună cu reprezentanți ai PEN Internațional și ai scriitorilor din Anglia și Statele Unite ale Americii, participanți la Conferința Regională „Scriitorul și Puterea”, organizată de Centrul PEN din România la Neptun, între 21-23 septembrie 1995, ne facem o datorie de conștiință din a readuce în atenția opiniei publice tragedia care se consumă în imediată noastră apropiere, într-o închisoare din Transnistria, unde Ilie Ilieșcu, cetățean și parlamentar al unui stat independent, membru al ONU și al Consiliului Europei, continuă să fie, în

ciuda protestelor internaționale, deținut și supus unui regim care ar putea să ducă la exterminare.

Declarîndu-ne solidari cu motiunea similară propusă Congresului mondial PEN de la Perth (Australia) de către Centrele PEN din România, Republica Moldova și Polonia, facem totodată un apel către guvernele Federației Ruse, Ucrainei, Republicii Moldova și României, ca și tuturor organismelor internaționale responsabile cu legalitatea drepturilor omului, cerîndu-le ca, printr-un efort concertat, să intervină pentru eliberarea necondiționată a lui Ilie Ilieșcu și a celor trei colegi ai săi internîți în Transnistria - Tudor Petrov Popa, Andrei Ivanțoc și Alexandru Leșco.

• PEN Clubul Român s-a înființat în ianuarie 1990. (Președinte este poeta Ana Blandiana, vicepreședinte este criticul literar Mircea Martin.) Tot în 1990 s-a creat și PEN Clubul scriitorilor maghiari din România. Conferința regională „Scriitorii și Puterea” desfășurată la Neptun (21-23 sept. 1995) a fost mediatizată în marile cotidiane (*Adevărul*, *România liberă*) și la televiziuni, mai ales particulare (TELE 7abc). Acestea au putut transmite publicului ideea importanței ei: în fapt, a fost prima manifestare a PEN Clubului Român în spațiul internațional de la începuturile sale (inclusiv perioada interbelică) pînă acum. Toți participanții, inclusiv cei străini, au apreciat conferința ca pe o reușită. Discuțiile, marcate inițial de „nombrișmismul” românesc, de obsesia dezbaterii politice locale, au recuperat în zilele următoare elementul teoretic, menit să-i intereseze într-o măsură mai

mare și pe oaspeți. Atmosfera a fost deosebit de colegială. Conferința a fost onorată de prezența secretarului general al PEN Clubului Internațional, prozatorului și traducătorului Alexandre Blockh, a vicepreședintelui PEN Clubului Maghiar, Eva Toth, a președintelui PEN Clubului din Republica Moldova, Serafim Saka, a reprezentanților PEN Clubului din Polonia (Izabela Jarosinka) și Serbia (Ivan Lalic). Cum era și firesc, delegațiile cele mai numeroase au aparținut PEN Clubului din Moldova (Leo Botnaru, Aureliu Busuioac, Dumitru Tanasoglu, Vasile Vasilache) și a PEN Clubului scriitorilor maghiari din România (Egyed Emese, Gálfalvi Zolt, Szilágyi István), dar nu au lipsit nici invitații din SUA ori Anglia (Richard Collins, Peter Jay). La următoarea conferință, organizatorii și-au propus să obțină prezența mai multor PEN Cluburi regionale.

SUMARUL nr. 40

- Editorial semnat de Gabriel Andreescu
- România și țările din Europa Centrală și de Est - dezbateri organizată de GDS
- Legea Învățămîntului - anchetă
- Ovidiu Pecican: Cazul Andrei Marga
- Articole de Andrei Cornea, Emil Hurezeanu, Vasile Popovici

CORESPONDENȚA SPECIALĂ DE LA STRASBOURG

HORATIU PEPINE

Politicizarea Consiliului Europei

• SUA au cerut să fie admise în Consiliul Europei cu statut de observator • admiterea Rusiei se lovește de grave obiecții, legate în primul rând de intervenția militară din Cecenia • România a cerut, la rândul ei, condiționarea admiterii Rusiei de retragerea Armatei a 14-a și de înapoierea tezaurului • „Punctul 8” de la Tirana provoacă serioase obiecții la Strasbourg •

La Strasbourg, problemele strict europene par să treacă pe planul al doilea. Prima zi a sesiunii de toamnă a aparținut aproape în întregime Regelui Hussein al Iordaniei, primit aici ca un campion al păcii în Orientul Mijlociu. De altfel, după încheierea păcii în acea regiune, Consiliul Europei a încercat să se ocupe tot mai mult cu problemele teritoriilor autonome palestiniene, în domeniile unde Consiliului i s-a recunoscut competența: alegeri libere, crearea institutiilor democratice, protecția drepturilor omului etc. În iunie, Miguel Angel Martinez, în timpul vizitei sale în Iordania, stabilise împreună cu Regele Hussein trimiterea de observatori la alegerile din teritoriile autonome. Iar o lună mai târziu, aceleași probleme erau discutate la Rhodes, împreună cu demnitarii israelieni și palestinieni: împrejurările par favorabile Consiliului Europei, deoarece vizita la Strasbourg a Regelui Hussein s-a produs a doua zi

după ce în micul port egiptean Taba, după o săptămână de negocieri, Israelul și OEP au ajuns la un al treilea compromis privind autonomia palestiniană. Armata israeliană se va retrage treptat din Cisiordania pentru a îngădui organizarea alegerii unui „consiliu al autonomiei” sub supravegherea observatorilor internaționali. Regele Hussein participă la rândul său la reuniunea de la Washington, miercuri 27 septembrie, unde acordul este semnat în prezența președintelui Bill Clinton.

Așadar, Consiliul Europei își extinde preocupările dincolo de frontierele unei geografii europene convenționale, dar nu este mai puțin adevărat că a pierdut monopolul problemelor strict europene.

Dezbaterea situației din Bosnia-Herțegovina trezește parca la Strasbourg mai puțin interes, acum, cînd SUA au preluat pe cont propriu restabilirea păcii în Balcani. De altfel, chiar și organisme europene cu putere de decizie politică au fost silite să bată în retragere. SUA au lansat primele rachete „Tomahawk” în noaptea de 11 septembrie, fără să-și consulte prietenii europeni. Și, mai mult decât atât, dacă se va ajunge la un acord în Bosnia, SUA au pregătit planul unei ample desfășurări de forțe, cu rolul de a reconstrui infrastructura țării. Un fel de armată pacifistă, compusă din rezervești, specialiști în administra-

ție, ingineri etc. Cit privește Consiliul Europei de la Strasbourg, adevărata surpriză a fost cererea SUA de a fi permise în organizație cu statut de observator. Plenul Adunării Parlamentare a luat cunoștință de cererea SUA în chiar săptămîna în care pe ordinea de zi au fost puse dezbaterile în plen asupra cererii Ucrainei și problema dosarului Rusiei. Din momentul acesta, Consiliul Europei încetează, practic, să mai fie o afacere strict europeană.

Noua evoluție a început din momentul în care țările proaspăt ieșite din comunism au bătut la porțile Consiliului. Criteriile severe ale democrației vest-europene au fost negociate și nu au lipsit vocile care au vorbit despre o „balcanizare” a Consiliului Europei. Dar poate că mutația a devenit cu adevărat vizibilă în clipa în care în Consiliu a fost admisă o țară care a făcut parte din fostul imperiu sovietic. Moldova condusă de dl. Snegur a primit statutul de membru cu drepturi depline în ciuda faptului că la Chișinău domnește un regim de tip sud-american.

Cu excepția chestiunii minorităților naționale, Chișinăul nu a îndeplinit cu adevărat nici unul dintre criteriile democrației europene. Poate de aceea există aici, în Adunarea Parlamentară de la Strasbourg, voci mai puțin entuziasmate care se îndoiesc că mecanismele de supraveghere constituite pentru țările nou-admise ar fi cu adevărat eficiente. Nimeni nu a dat exemplul Moldovei, poate pentru că s-a așteptat mai înți apariția președintelui Snegur, invitat la această sesiune la Strasbourg; a fost dat, în schimb, exemplul României. Deoptrivă contestat, cazul Albaniei are o înfățișare mult diferită. Parlamentul de la Tirana a adoptat sîmbătă 23 septembrie o lege asupra „genocidului și crimelor comuniste” prin care se interzice foștilor demnitari comunisti, pînă în anul 2002, să participe în ale-

geri, să ocupe posturi în presă și în administrație. Un fel de „Punct 8” mult mai sever și care, în plus, s-a bucurat de sprijinul majorității parlamentare de la Tirana. Grupul socialist de la Strasbourg, reunit luni dimineață, a considerat că ar fi vorba despre o inadmisibilă încălcare a drepturilor omului, dar creștin-democrații (grupul Partidului Popular European) și liberalii au trecut peste această chestiune cu mai multă indulgență. Ceea ce nu par să înțeleagă întotdeauna socialistii este că experiența Estului comunist e, în multe privințe, ireductibilă. Cert este însă că, într-un fel sau în altul, noile democrații din Est nu respectă standardele vest-europene. Politicul a dobîndit aici, la Strasbourg, o importanță nouă și prea mare. De altfel, chestiunea admiterii Ucrainei, sau mai tîrziu a Rusiei, va provoca, fără îndoială, și o dezbateră politică.

În privința admiterii Ucrainei, românii au multe lucruri de obiectat — și e de văzut în ce măsură reprezentanții noștri vor ști să apere cauza minorității românești din Bucovina de nord și din sudul Basarabiei. Dacă în această privință au existat destule ezitări, lucrurile sînt mai clar prezentate în dosarul Rusiei. Există aici deja două documente, prin care se cere condiționarea admiterii Federației Ruse de restituirea tezaurului și de retragerea Armatei a 14-a.

Este limpede, așadar, că Răsăritul ex-comunist se află încă departe de democrația occidentală.

Cererea SUA de a primi statutul de observator poate fi însă elementul care să ofere CE o nouă perspectivă. Cîtă vreme criteriile democratice devin tot mai slabe și politicul se însumează cu tot mai multă putere, cîtă vreme Rusia are deja statutul de observator, prezența SUA devine indispensabilă.

26 septembrie 1995

N.C. MUNTEANU

Văcăroiu bate cîmpii

S-au spus, s-au scris și mai ales s-au făcut în ultimii cinci ani un număr enorm de... enormități, ca să nu zic prostii sadea, pe seama agriculturii românești. Nici nu e de mirare că la ora actuală agricultura românească arată cum arată și are problemele pe care le are. Primul-ministru Nicolae Văcăroiu, fiu de țărăn muncitor, om cu pămînt la țară (el l-a primit, spre deosebire de alți niște țărani care se mai bat și astăzi pentru bucăți de pămînt), așadar Nicolae Văcăroiu, prim-ministru și fiu de țărăn, a început să bată serios cîmpii o dată cu discursul din Parlament împotriva „motiunii grului”. Cu ferocitatea lor blindă, hăieții de la *Academia Căpățenu* susțin că a fost un prilej pentru Nicolae Văcăroiu să introducă un concept nou în politică: „proștia gigantică”. Nu știu dacă unicitatea îi aparține, cert este că gîndirea lui Văcăroiu nu e numai de tip ceșpit, ci și de tip ceșpit. Citez, și citez după *Vocea României*, ca să nu fiu acuzat de trunchiere. Mostră de gîndire Văcăroiu (citat): „Doresc, de asemenea, să afirm că îmi mențin afirmația de la începutul anului 1993” — stilul e Văcăroiu — „cînd am spus, și repet, că cea mai mare gafă în reformă a fost desființarea cooperativelor pe această formulă. De ce? Nu ne spune „de ce?”, dar e ușor de înțeles, pentru că guvernul Văcăroiu își petrece cea mai mare parte a timpului ca să demonstreze că guvernele care l-au precedat au fost infinite mai proaste și mai ticăloase decît el actual. În continuare, Văcăroiu (citat): „Aceste unități cooperatiste erau proprietate obștească. Toate țările occidentale luptă de o sută de ani să ajungă la o formulă optimă a fermei care să permită mecanizarea eficientă maximă, irigații și a.m.d. Au existat aceste ferme?”.

Ați înțeles? Nefericitul de Occident, cu producții agricole cu care nu mai știe ce să facă, plătindu-și țărani să nu mai producă, nefericitul Occident clăta, de o sută de ani, clăta formula optimă a fermei, formula care tocmai se zbuguia în România cu un succes colosal. Nefericitul Occident clăta ferma ideală, cu recolte mirabolante pe hîrție și mai nimic în hambare, în care să fure pe rupe toată burghesia roșie a ceșpaurilor și a satelor, în valori ierarhice, iar țărani mai la urmă și cu fereală, că-i lua la ochi Dincă-te-leagă. În care recoltarea să se facă cu studenți, elevi, țărani, bătrîni și bolnavi. De cînd clăta Occidental metoda cea mai adecvată pentru a-și scoate armatele, inclusiv cele din NATO, pentru a strînge porumbul și cartofii de pe ogărele reunite ale Comunității Europene! De cînd clătau ei, occidentali, o metodă eficientă de a hrăni vitele cu furaje concentrate fără furaje concentrate, cu nutrețuri murate fără nutrețuri de loc — pe scurt, de a le lăsa să moară de foame și de sete, dar în schimb să dea mii de litri de lapte! De cînd clătau ei metoda eficientă a umlării pe scara ierarhică a producției agricole pînă la cele mai imaginabile cifre, în timp ce în magazine bătea vințul! Pentru că, cinștii fiind, sărăcia nicidecum n-a fost mai mare în România ca atunci cînd s-au obținut producții record, istorice, iar asta s-a întimplat pe vremea CSP-ului, a CAP-urilor și a „noi revoluții agrare”.

E adevărat, Occidentul e preocupat, nu chiar de sute de ani, de formula optimă a fermei-agricole. S-ar părea că a și găsit-o, de vreme ce este afectat acum de o supraproducție agricolă, numai că formula occidentală nu are nimic, dar nimic, de-a face cu nenorocita formulă a ceșpaurilor. Formula lor, a occidentaliilor, funcționează și acționează în respectul deplin al proprietății private, îi lasă posesorului de pămînt decizia și stimularea inițiativă. Formula occidentală este, înainte de toate, epurată de birocrăția care a parazitat și parazitază agricultura românească. Formula occidentală pune la dispoziția proprietarului de pămînt credite importante, cu dobînzî neprovăditoare, în cadrul unui sistem de impozitare și cu facilități fiscale care favorizează producătorul mic, mijlociu și mare. În fine, nu putem uita sistemul lor de mecanizare, la care țărânul român nici măcar nu poate visa. Formula occidentală de fermă optimă

n-are nimic de-a face cu CAP-urile lui Ceaușescu — și nici cu Asociațiile lui Văcăroiu, nimic altceva decît niște CAP-uri deghizate, pe același sistem de relații verticale și orizontale, și care funcționează la fel de prost ca și pe vremea „noi revoluții agrare”.

Dacă Nicolae Văcăroiu e în stare să înțeleagă ceva, n-are decît să ceară anuarele statistice de la începutul anilor '90, cînd încă nu erau atît de măluite și atît de epurate ca la sfîrșitul „epocii de aur”. Va constata că pe așa-zisele loturi în folosință, care reprezentau un procent infim din suprafața agrară a țării, țărani obțineau la foarte multe produse agricole producții superioare celor de pe „ogărele înfrățite” ale CAP-urilor și IAS-urilor la un loc. În loc să bată cîmpii, Nicolae Văcăroiu ar putea găsi acolo un util cîmp de inspirație pentru o reală și eficientă reformă a agriculturii românești. Cu condiția să poată. Și să vrea. Evident, să vrea să înțeleagă.

Andrei Marga
FILOSOFIA
UNIFICĂRII
EUROPENE

Andrei MARGA
Filosofia unificării europene

„Europa Occidentală a constituit lacunele paradigmei naționale, care a dominat-o lungă vreme, și a trecut, economic, politic, dar și cultural, la o nouă paradigmă, care integrează interogațiile, chiar pe cele „naționale”, prin orizontul sferic și senin al „rației lor, într-o abordare europeană”.

Și pentru Europa Răsăriteană asumarea paradigmei europene este astăzi o condiție de relevanță culturală și, poate mai acut, de supraviețuire. Numai iluzoriu relevanța culturală se atinge relansînd paradigma națională de acum un secol sau mai mult. Orice ar fi reconștită, pur și simplu ea este în contratimp cu experiențele acceptate de lumea civilizată de azi, iar cultivarea ei este definitiv contraproductivă. Și aici, inclusiv în România, schimbarea de paradigmă, de la cea națională la cea europeană, este o chestiune de luciditate și, în definitiv, de responsabilitate.”

Libertatea presei în pericol

Săptămîna trecută, Parlamentul a votat mai multe articole de modificare a Codului Penal, care prejudiciază libertatea presei în România. Prezintăm textul articolelor votate, cele mai importante aspecte ale dezbaterii parlamentare, câteva opinii ale unor parlamentari aparținînd atît Opoziției, cit și partidului majoritar, precum și protestul organizației „Reporters sans frontières” adresat președintelui Iliescu.

Art. 205 „Atingerea adusă onoarei ori reputației unei persoane prin cuvînt, prin gesturi sau prin alte mijloace ori prin expunerea la bațocură, se pedepsește cu închisoare de la o lună la un an sau cu amendă.

Dacă faptele prevăzute în alin. 1 și 2 se săvîrșesc de orice persoană prin presa scrisă, prin mijloace audio-vizuale sau prin alte mijloace de difuzare ori în adunări publice, pedeapsa este închisoarea de la 3 luni la 2 ani sau amendă.

Art. 206 „Afirmarea ori imputarea în public a unei fapte determinate, privitoare la o persoană, care, dacă ar fi adevărată, ar expune acea persoană la o sancțiune penală, administrativă sau disciplinară, ori dispreț public, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

Dacă fapta prevăzută în alin. 1 se săvîrșește de orice persoană prin presa scrisă, prin mijloace audio-vizuale sau prin alte mijloace de difuzare ori în adunări publice, pedeapsa este închisoarea de la 6 luni la 3 ani sau amendă.

ÎN PARLAMENT

Majoritatea parlamentară votează împotriva presei

● Intrebați de ziaristi cu numai cîteva zile înainte de începerea sesiunii parlamentare care sînt prioritățile lor legislative pentru sfîrșitul acestui an prelegtoral, liderii partidelor — atît de la putere, cit și din opoziție — au enumerat o serie de proiecte, majoritatea vizînd legile electorale. Au fost pomenite Legea alegerilor locale și generale, a partidelor, dar și Legea cadastrului, a bugetelor locale etc. Nimeni nu a sîlșit o vorbă despre Codul Penal sau despre Legea secretului de stat. Și istă că la Camera sesiunea se deschide tocmai cu proiectul de modificare a Codului Penal, respins deja o dată de deputați. Ședințele sînt conduse de Ioan Gavra, în mod autoritar și deseori neregulamentar.

Sub conducerea sa, articolele Codului Penal sînt adoptate pe bandă rulantă, de multe ori, și în absența cvorumului. Deputații Opoziției au demonstrat o inexplicabilă lipsă de interes față de dezbateri: zile la rînd, la ședințele consacrate Codului Penal nu au fost prezenți decît cel mult 50 de reprezentanți ai partidelor din opoziție.

Săptămîna trecută, au fost discutate și adoptate în numai cîteva ore cele mai nedemocrate prevederi din proiect. Cu numai 30 de voturi împotriva, a fost aprobat articolul care pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani *ofensa adusă autorității*. Sancțiunea va fi aplicată celor care aduc atingere onoarei sau amenință o persoană ce îndeplinește o activitate importantă în stat. Lovirea sau vătămarea corporală a respectivelor persoane se va pedepsi cu închisoare de la 3 luni la 10 ani.

Insulta, calomnia sau amenințarea săvîrșite împotriva unui funcționar public în exercițiul funcțiunii se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani. Pedepse agravante pentru ziaristi au fost incluse și la acest articol, astfel încît, dacă fapta este săvîrșită prin presă, pedeapsa este majorată la închisoare de la 6 luni la 4

ani. În cazul în care faptele mai sus menționate sînt săvîrșite împotriva unui magistrat, polițist, jandarm ori militar, maximul special al pedepsei (3 ani) se majorează cu 3 ani.

Deputatul țărănist Gavrilă Dejeu a avertizat asupra tendințelor autoritariste ale acestor prevederi, dar a primit replica președintelui Comisiei juridice, Aurel Știrbu (PDSR), care a pretins că este inadmisibil să fie pus pe aceeași treaptă un funcționar public, un magistrat sau un polițist cu simplul cetățean. În continuare, majoritarii au decis prin vot ca și rudele funcționarilor publici, magistratrilor, poliștilor ș.a.m.d. să se bucure de o protecție specială. Dacă ofensa, lovirea sau ultrajul în scop de răzbunare sau intimidare sînt săvîrșite împotriva „rudele apropiate”, maximul pedepsei prevăzut pentru infracțiunile respective se majorează cu o treime.

Răspunzînd criticilor Opoziției, Aurel Știrbu, precum și alți reprezentanți ai majorității au susținut că ofensa adusă autorității este pedepsită aspru și în legislațiile altor state cu vechi tradiții democratice.

Ce s-a întimplat în Austria

În 1987, a făcut multă vîlvă în Austria cazul unui ziarist — Lingens — condamnat pentru ofensă adusă cancelarului Austriei de atunci, Kreisky. Lingens scrisese două articole în care afirma că Bruno Kreisky a sprînjinit un politician — fost nazist. Ziaristul austriac a făcut plîngere la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care i-a dat dreptate, invocînd libertatea presei și libertatea dezbaterilor politice. Limitele acceptabile pentru ofensă trebuie să fie mult mai mari în cazul polițienilor decît al simplului cetățean, a mai motivat Curtea. Și așa Lingens nu a făcut nici măcar o zi de închisoare, iar asprăciia au fost nevoiți să-și adapteze legislația după cea dictată de Curtea Europeană.

RALUCA STROE-BRUMARIU

OPINII

Considerați justificată includerea în Codul Penal a unor pedepse agravante pentru ziaristi în cazul infracțiunilor de calomnie, insultă sau ofensă adusă autorităților?

George Stancov (PD): „Deoarece eu nu cred că este necesară o lege a presei, pentru că ea ar însemna o restrîngere a libertății ei, consider în schimb că este bine ca în Codul Penal, la capitolul referitor la infracțiunile contra demnității umane, să existe incriminarea insultei sau calomniei prin presă. Nu sînt de acord cu sancțiunile discriminatorii aplicate presei, pentru că astfel se va ajunge la intimidarea ziaristilor. La ora aceasta, ziaristii nu au accesul garantat la informații, așa încît să li se poată reproșa că au publicat intenționat calomnii — și deci aceste reglementări nu sînt justificate”.

Răsvan Dobrescu (PNTCD): „PNTCD a protestat categoric față de înăsprirea pedepselor pentru insultă și calomnie dacă sînt săvîrșite prin presă imediat după adoptarea textelor respective. Noi considerăm că majorarea pedepselor este de natură să aducă atingere libertății presei și că, în realitate, se încearcă instituirea unei autocenzuri, care este profund păgubitoare. Fără libertatea presei nu poate exista o democrație autentică. Este adevărat că dacă o insultă sau o calomnie se săvîrșesc prin presă, ele prezintă un caracter mai grav și că din punctul de vedere al demnității umane s-ar putea justifica majorarea pedepselor. Punctul însă în cum-pînă apărarea demnității umane cu apărarea libertății presei, în momentul de față aceasta din urmă trebuie să precumpăneas-că. Cel puțin atît timp cit libertatea presei nu este consolidată și democrația nu este stabilă”.

Aurel Știrbu (PDSR, președintele Comisiei juridice): „De la început trebuie să precizăm că nu este vorba despre o pedeapsă pentru ziaristi, ci despre o reglementare din Codul Penal ce va fi aplicată oricui calomniază sau insultă. Este adevărat că noi am prevăzut o pedeapsă agravantă în funcție de modul de răspîndire și de efect. Pentru că una este insulta sau calomnia proferată într-un grup restrîns și alta răspîndirea lor prin presă, cu un efect mult mai mare. Pentru asta a fost

prevăzută pedeapsa agravantă. Repet, ea nu se adresează ziaristilor în mod special, ci tuturor celor care publică o insultă sau o calomnie. De aceea, mi se pare cu totul nejustificat scandalul făcut în legătură cu aceste pedepse și cred că el este mai degrabă menit să-i intimideze pe ziaristi. Sigur că există riscul să apară o anumită teamă, dar părerea mea este că totul depinde de cum vor fi percepute aceste reglementări și de cită vîlvă se va face în jurul lor. Cu cit se va face mai multă vîlvă, cu atît efectul va fi mai periculos pentru ziaristi”.

Tokay György (UDMR): „Cred că am putea aborda aceste chestiuni găsînd un numitor comun între formele calificate de *insultă și calomnie, ofensă adusă autorităților și defăimare*. Numitorul comun este tendința de a crea o atmosferă de intimidare, în primul rînd pentru presă, și care va lucra cu o autocenzură. Faptul că 8 ani am lucrat la un biet ziar de provincie nu mă face să fiu pînător în ce-i privește pe ziaristi, dar, ca jurist și ca fost ziarist, înțeleg că ne gîsim în fișa unui atac deosebit de periculos declanșat împotriva libertății presei, a cuvîntului și a libertății de exprimare, principiul consacrate în Constituție. În ceea ce privește incriminarea înto-nării înmului unui alt stat, dîncă ea nu ar fi atît de periculoasă, aș considera că e ridicolă, știînd din istorie, și din cea a României și din cea a Europei, că nici un cîntec nu poate fi întemnițat și nici un sentiment băgat după grații. Și totuși, după o experiență atît de amară, să zicem chiar a românilor, nu pot să nu fiu neliniștit. Eu cred că este în interesul nostru să arborăm și steagul american și steagurile tuturor țărilor europene și cred că ar trebui să facem acest lucru ori de cite ori este posibil.

Noi mai avem totuși o speranță, și ea se numește Curtea Constituțională. Eu trag nădejde că înalții magistrați ai Curții vor avea curajul moral să observe ceea ce te izbește cu puterea evidentei: anticostituționalitatea tuturor acestor norme despre care v-am vorbit”.

A consenmat
RALUCA STROE-BRUMARIU

PROTEST

Domnule Președinte Ion Iliescu, „Reporters sans frontières”, organizație independentă instituită pentru apărarea libertății presei în lume, protestează împotriva adoptării de către Camera Deputaților a trei articole de lege care aduc o gravă atingere independenței și libertății presei în România.

După informațiile noastre, în ziua de 14 septembrie, Camera Deputaților a adoptat articolele 205, 206 și 239 ale Codului Penal. Aceste articole, care definesc sancțiunile care se aplică pentru delictele de calomnie și de insultă, au făcut obiectul unei dezbateri foarte vii în Camera Deputaților. Partidele de opoziție, PNTCD și PD, au votat împotriva. În schimb, aceste articole au fost adoptate prin votul PDSR, al PUNR și al partidelor extremiste, PRM și PSM. (...)

Votul asupra acestei legi s-a petrecut tocmai în momentul în care debută procesul celor doi jurnaliști învinuți de ofensă adusă autorității, prin acuzația adusă Președintelui de a fi fost, în tinerețe, recrutat de KGB. Aceste două elemente au valoare simbolică pentru conflictul existent între jurnaliști și puterea instalată după căderea lui Ceaușescu în 1989. Libertatea presei, „singura libertate pe care ne-a adus-o revoluția”, după cuvintele unui jurnalist român, se confruntă acum cu o putere politică care nu este obișnuită cu critica. Paranoia anumitor demnitari a ajuns pînă într-acolo că li acuză de „manipulare” pe jurnaliștii independenți sau de opoziție.

„Reporters sans frontières” reamintește că incriminarea pentru ofensă adusă autorității a fost abandonată în statele unde independența și libertatea presei sînt respectate. Folosirea incriminării defăimare (sau ultraj) presupune că este un fapt dovedit că afirmațiile jurnalistului sînt false sau exagerate. Articolele adoptate în 14 septembrie de către deputații români nu permit în nici un caz existența normală a unei presei libere, independente sau de opoziție. Dacă aceste articole sînt aplicate *tel quel*, ele interzic existența legală a unei presei satirice, insolente sau ireverențioase, presă care există în toate țările democratice.

„Reporters sans frontières” vă cere să nu promulgați articolele 205, 206 și 239 ale Codului Penal, pentru a proteja regulile elementare ale libertății presei. Avînd în vedere că la 22 iunie anul trecut România a depus o cerere de adeziune la Uniunea Europeană, organizația noastră vă amintește că această adeziune presupune conformarea legii românești la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, al cărei articol 10 garantează libertatea de expresie.

În așteptarea unui răspuns din partea dvs., vă rog, Domnule Președinte, să primiți expresia înaltei mele considerații.

ROBERT MÈNARD, Director „Reporters sans frontières”
Paris, 21 septembrie 1995

MARIA ȘANDOR

Femeile – o majoritate minoritară

– Interviu realizat de RODICA PALADE –

Trenul femeilor din Europa spre Beijing

Doamnă Maria Șandor, de curind v-ați întors de la Forumul Femeilor de la Beijing. Am înțeles că până în China ați călătorit cu trenul. Cum a fost călătoria?

Cele opt zile petrecute în tren împreună cu alte 200 de femei, între Varșovia și Beijing, străbătând Belarus, Siberia, Mongolia, Desertul Gobi, au fost pentru mine mai revelatoare decât participarea la Conferință sau chiar la manifestările Forumului Organizațiilor Neguvernamentale. Am avut șansa de a participa la amândouă, având statutul unui consultant pentru programele Organizației Națiunilor Unite și, deci, posibilitatea de a percepe diferențele, discordanțele, divergența. Acel tren al femeilor din Europa de Est către Beijing reprezintă o adevărată metaforă a tranziției. Și totodată o provocare. Imobilizate în mișcare pentru opt zile, am reflectat împreună asupra temelor esențiale care definesc condiția femeii în această parte a Europei la sfârșit de secol. Șapte seminarii desfășurate pe parcursul a opt zile au prilejuit dezbateri pe teme cum ar fi: „Democratizarea și conducerea”; „Abilități de negociere”; „Rezoluția crizelor”; „Analiza relațiilor de putere dintre bărbați și femei”; „Cadru drepturilor omului”; „Alfabetizarea în economia de piață”; „Abilități de autopromovare”.

Aceste seminarii au reprezentat cumva „pregătirea artileriei” în confruntarea dintre cele două conferințe, cea guvernamentală și cea neguvernamentală.

Forumul Organizațiilor Neguvernamentale, eveniment care a implicat peste 30.000 de participanți, a fost în principal o demonstrație de forță menită să influențeze modul în care era redactată Platforma de Acțiune a Conferinței Guvernamentale. Pentru că în momentul în care a început Conferința Guvernamentală, Platforma de Acțiune – care a constituit agenda de lucru a conferinței – avea foarte multe puncte în litigiu. Subiectele asupra cărora reprezentanții guvernamentali nu ajunseseră anterior la un consens se refereau la interpretarea și respectarea drepturilor femeilor, violența asupra femeilor, dar și realocarea resurselor guvernamentale către serviciile sociale. În plus, nu exista nici o mențiune referitoare la obligația guvernelor de a-și face publice angajamentele și modalitățile concrete de implementare a platformei de acțiune semnate. Fără această impunere, exista riscul ca și de data aceasta reprezentanții guvernamentali să mai semneze o hirtie care ulterior va rămâne uitată într-un dosar.

Cine a condus delegația femeilor?

Să nu uităm că au fost două reuniuni internaționale. Una cu participarea delegațiilor guvernamentale împuternicite să negocieze conținutul Platformei de Acțiune și să o semneze. Cea de-a doua a fost o întâlnire a reprezentanților organizațiilor neguvernamentale active în problematica femeilor. La Conferința Guvernamentală au participat persoane nominalizate și aprobate la nivel prezidențial sau de către primul-ministru, iar aceste delegații au fost conduse de femei. Excepție au făcut România, Polonia și statele fostei Uniuni Sovietice, ale căror delegații guvernamentale au fost conduse de bărbați...

Cine a condus delegația noastră?
Delegația guvernamentală a României a fost condusă de ministrul Muncii și Protecției Sociale, Dan Mircea Popescu. Pe cele neguvernamentale nu le-a condus nimeni.

30.000 de neguvernamentali pentru o strategie globală

În ce a constat Forumul de la Hualou?

Forumul a fost un cumul de evenimente desfășurate pe o suprafață de 42 de ha, sub amenințarea continuă a ploii și supravegherea discretă dar insistență a poliției. El a oferit ocazia reprezentanților unor asociații de femei din toată lumea să se cunoască, să-și împărtășească experiențe, să adopte noi strategii, pe plan intern și în cooperare internațională. A fost un fel de școală, pentru că au fost organi-

A patra conferință internațională asupra femeilor, organizată de Națiunile Unite între 4-5 septembrie 1995 la Beijing. Peste 20.000 de participanți, delegații guvernamentale din 170 de state și reprezentanți ai 17 organizațiilor internaționale. Prioritatea acestor conferințe a fost angajarea guvernelor în acțiuni concrete în sprijinul și apărarea drepturilor femeilor. Scopul principal al acestei reuniuni este să determine guvernele să-și stabilească prioritățile, specificând resursele pe care le vor aloca, măsurile concrete pe care le vor lua pentru a asigura participarea femeilor cu drepturi depline la procesul dezvoltării.

zate cel puțin 400 workshop-uri în fiecare zi, pentru grupuri mai mici, de 50-60 de femei. Inițiatorii au fost organizații specializate, cum ar fi Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, UNIFEM, OMS, centre internaționale de studii sau rețele internaționale ale asociațiilor de femei. Pornind de la probleme legate de dezvoltarea economică, de modul în care femeile pot să participe la dezvoltarea tematică, a fost subliniată importanța dezvoltării spiritului antreprenorial, a spiritului de inițiativă al femeii și oportunități ce s-ar putea oferi femeilor să se lanseze cu mai mult succes în afaceri, pînă la probleme legate de sănătatea femeii, accesul la educație, probleme culturale.

S-a ținut cont de problemele specifice pentru zonele din care veneați?

Da, s-a ținut cont, cel puțin la Forumul Organizațiilor Neguvernamentale. Au existat așa-numitele „corturi” ale regiunilor. Seminariile au încurajat o participare interregională, dar seriile erau rezervate întâlnirilor între femeile din aceeași zonă a globului, cum ar fi Europa Centrală și de Est, zona Africii. Au fost și inițiative pentru întâlniri între femeile din Europa

de Vest și femeile din Europa de Est. S-a încercat să se stabilească programe comune de colaborare pe viitor, crearea unor rețele la nivel european.

În ce fel experiența dvs. a fost comunicată, și ulterior inclusă, în documentele Forumului?

N-am participat pînă acum la o întâlnire de această amploare. La un moment dat eram chiar derutată. Ca individ ești copleșit, pentru că, în condițiile în care au loc 400 de întâlniri în aceeași zi, e greu, pe baza unui program în care este specificat titlul, tema și numărul de participanți, să-ți dai seama cum să-ți selectezi întâlnirile la care să te duci. În ceea ce mă privește am fost solicitată să fiu moderatoarea unui seminar de pregătire a consultantilor care urmau să inițieze, în alte zece țări est-europene și unele state independente, programe similare cu cel pe care îl conduc în România. Cît privește relația dintre cele două reuniuni, rolurile au fost împărțite destul de clar. Adică, Conferința Guvernamentală era cea în care reprezentanții statelor își asumă responsabilitatea că vor acționa conform Platformei de Acțiune pe care au semnat-o. Rolul celor de la Forumul Organizațiilor Neguvernamentale a fost de a încerca să-i determine ce să scrie și, apoi, de a evalua în ce măsură această platformă este efectiv pusă în acțiune de Guvern. O măsură a succesului acțiunii acestor organizații neguvernamentale sau a Forumului s-ar putea face peste cîțiva ani.

Situația femeilor din România

Care este, de fapt, situația femeilor în România?

În România, femeile, deși majoritate ca populație, rămîn minoritate pe piața muncii – și în special în funcțiile de conducere. Singurele domenii în care femeile sînt angajate în proporție foarte mare sînt și cele mai prost plătite: învățămîntul, sănătatea și asistența socială. Dar și aceste activități sînt conduse tot de către bărbați. Noii manageri se fereșc să angajeze femei datorită concediilor de maternitate și a programelor reduse. Practic, una din patru femei active sub 25 de ani este în stare de șomaj. Tot mai mult își face simțită prejudecata că locul unei femei este în casă. Aceasta vine în contradicție cu așteptările femeilor. Instruite și calificate, ele sînt obișnuite să aibă un loc de muncă și chiar o carieră. În prezent, femeile sînt nevoite să accepte orice loc de muncă, inclusiv pe piața neagră, fără a beneficia de minimum de protecție socială și în detrimentul urmării unei cariere profesionale. Accesul femeilor la resursele necesare integrării în economia de piață este mai dificil decît al bărbaților.

În analizele pe care dvs. le faceți, aveți vreo evaluare referitoare la mentalitățile existente astăzi în România? Mă refer la problemele femeilor.

Proiectul a realizat un sondaj de opinie privind atitudinile bărbaților și femeilor față de munca și condiția femeii în România. Sondajul a fost făcut pe un eșantion relativ restrîns, 674 de persoane, bărbați și femei, în mediul urban și rural, în diferite regiuni ale țării. Am pus mai multe întrebări. Simptomatic este faptul că, la întrebarea: „Ați avea ceva împotrivă

Născută la 21 august 1959 la Craiova.

Absoventă în 1982 a Facultății de Comerț a Academiei de Studii Economice, București. Din 1993 doctorand în domeniul managementului întreprinderilor mici și mijlocii, la Facultatea de Relații Economice Internaționale din cadrul A.S.E. București.

Din luna august 1995 a preluat conducerea proiectului „Participarea Femeilor la Dezvoltare” (PNUD/PFD) inițiat pentru România de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. Proiecte coordonate anterior: „Dezvoltarea antreprenorială a femeilor din România” (proiectul PNUD/PFD); „Reform Round Table” (proiect al Centrului de Studii Antreprenoriale); „Managementul crizelor în perioada de tranziție” (proiect al Centrului de Studii Politice și Analiză Comparativă).

Domenii de specializare: managementul întreprinderilor mici, dezvoltare antreprenorială, managementul proiectelor, politici educaționale, strategii și tehnici de comunicare, analiză comparată pe genuri.

Coautoare și autoare a numeroase lucrări și studii prezentate la conferințe și seminarii naționale și internaționale privind sistemul de învățămînt din România și finanțarea acestuia, evaluarea proceselor educaționale, dezvoltarea antreprenorială a femeilor din România, rolul femeilor în reformarea societăților post-totalitare.

Între 1991-1994 a participat la programe de perfecționare oferite de Ministerul Afacerilor Externe al Marii Britanii la The Scottish Council for Research in Education, Edinburgh, de Centrul Internațional pentru Creștere Economică din San Francisco și organizat de Universitatea Americano-Bulgară din Blagovgrad, Bulgaria, de Agenția de Informații a Statelor Unite și de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare.

să aveți drept șef o femeie?*, 52% din cei intervievați au răspuns: „Nu”. După aceasta, am pus întrebarea dacă se poate aprecia că după 1989 situația femeilor s-a înrăutățit, sau este la fel, sau s-a îmbunătățit. Dintre cei intervievați, 46,6% au răspuns că s-a înrăutățit. Am lansat o întrebare deschisă: „Care sînt principalele drepturi de care femeia nu dispune în prezent?”. Pe primul loc s-a situat: „Șanse egale de a avea un loc de muncă”. Pe locul doi: „Salariu și competențe egale cu ale bărbatului”. Apoi: „Șanse egale de promovare în muncă”; „Șanse egale de a participa la viața politică”... În momentul în care am întrebat: „În ce măsură participați dvs. sau soțul/soția la următoarele activități”: la gătit, la spălat rufe, la curățenie predomină soția; la cumpărături participarea este egală, iar la micile reparații în gospodărie predomină soțul. Cam asta ar fi imaginea unei gospodării românești „tipice”.

Din punctul dvs. de vedere, apreciați că este normal sau anormal?

După părerea noastră, reflectă situația existentă. Cam asta este mentalitatea la nivelul societății românești în ceea ce privește distribuția responsabilităților în familie. În această privință, societatea modernă și statul ar trebui să-și asume un rol. Adică să sprijine schimbarea societății încurajând femeile să participe la această schimbare. Și asta a fost și ideea pe care s-a axat proiectul pe care l-am inițiat programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în România.

Tranziția și emanciparea femeilor în România

Aș vrea să ne descrieți acest proiect și sancele lui de a fi pus pe picioare.

Am încercat să identificăm în primul rând principalele probleme. Pentru asta am colaborat cu specialiste care au realizat studii pe diverse teme care definesc atât condiția femeii, cât și situația ei în diverse domenii: educație, sănătate, economie, șomaj. Am inițiat un studiu care a fost dedicat numai șomajului în România, acel sondaj de opinie de care am pomenit, am organizat focus-grupuri cu femei aflate în șomaj. Proiectul are un sediu în cadrul Oficiului Forțelor de Muncă - sector IV București. Prin fața ușii noastre, în fiecare dimineață trec sute de persoane care așteaptă să fie înregistrate pentru a-și lua alocația de șomaj. Și atunci am încercat să stăm de vorbă, să vedem care sînt principalele lor probleme, de ce sînt în șomaj. După care am inițiat programe speciale sub o umbrelă pe care am intitulat-o „Dezvoltarea antreprenorială a femeilor”, antrenînd mai ales femei cu studii superioare. Cercetînd evidențele oficiilor de muncă și șomaj din capitală, am descoperit că sînt foarte multe femei în această situație, că majoritatea sînt ingineri sau au pregătire tehnică. Foarte multe dintre ele au acuzat această stare de stres permanent, pentru că ele nu mai lucrează deja de peste un an de zile. Unele dintre ele au fost nevoite să accepte șomajul pentru că au avut copii, sînt foarte multe tinere pînă în 30 de ani, au avut nu primul, poate al doilea copil și au întrerupt serviciul ca să-i crească. Între timp, a avut loc restructurarea întreprinderii, a postului, nu au mai găsit acel loc de care pleaseră și acum sînt în șomaj. Familia - soțul, socrii, toată lumea - o încurajează să stea acasă, pentru că datoria unei mame este să aibă grijă în primul rînd de copii. Ea simte că e normal să stea în anturajul copiilor, dar pe de altă parte se simte izolată.

Aveți și soluții pentru aceste cazuri?

Le încurajăm să înceapă o mică afacere. Partea slabă în programul nostru este că nu putem să oferim acel capital inițial de a demara o afacere. Ministerul Muncii și Protecției Sociale dispune însă de astfel de fonduri. După aceea, se pune problema de a stimula apariția în România a unui curent de opinie care să impună instituțiilor abilitate adoptarea unei strategii la nivel național. Răspunsul deocamdată este, poate, undeva pe drum. Răspunsul inițial a fost că nu are cine să facă acest lucru, adică nu există instituția creată. Nu cred că trebuie neapărat o instituție, un ministru al femeii ca să ai o politică și o strategie la nivel național. Cunoaștem deja care este orizontul apropiat, format din așteptări, bariere și oportunități: accesul femeilor la conducere, accesul femeilor la resursele economice și situația pe piața muncii și situația femeilor șomer, educația și accesul femeilor la educație, sănătatea femeilor, violența împotriva femeilor și altele. Acestea necesită, evident, o fundamentare, elaborarea

unor strategii, a unor planuri concrete pe care să și le asume în mod responsabil instituții autorizate să facă acest lucru, pentru a putea demara o acțiune la nivel național. În așteptarea unui astfel de eveniment, noi am demarat propriile noastre programe de acțiune, dar care nu sînt decît acțiuni punctuale, pe termen scurt. Programul, așa cum a fost el conceput, ar fi trebuit să se încheie, de fapt, în luna decembrie. Identificînd aceste priorități, ne-am procurat resurse financiare suplimentare, astfel că sîntem în stare să continuăm programul și anul viitor. Cel mai important sprijin l-am primit de la Consiliul Britanic și de la Know-How Fund. Un domeniu prioritar al programului nostru este sprijinirea dezvoltării spiritului antreprenorial al femeilor. Prin astfel de programe, încurajăm femeile care au inițiat deja sau care vor să deschidă propria lor companie privată și care au nevoie de un minim de informare și pregătire tehnică - deci instrumentar tehnic, know-how și informații legate de obținerea surselor financiare care să le permită să-și dezvolte afacerea în continuare.

Ați avut succes?

La ora actuală, este unul dintre programele cele mai reușite.

care au o anumită creativitate. Ideea este cum poate fi această creativitate orientată către idei de afaceri și cum să recunoști și să testezi o idee de afacere și unde să te duci după aceea ca să poți să te pregătești mai bine, chiar să-ți demarezi afacerea. Încercînd să stimulăm interesul altor agenți, am invitat persoane responsabile din Ministerul Muncii și Protecției Sociale - respectiv, de la Direcția Generală a Muncii, D-na Ciutacu, care este șefa Oficiului Forțelor de Muncă din București, a răspuns de cîteva ori invitației noastre. Am avut, de asemenea, invitate de la bănci - respectiv, de la BANCPPOST. Singura bancă avînd ca președinte o femeie, care, înmăsoasă și solidară, promovează multe femei competente. Alte proiecte internaționale reprezentate la aceste întîlniri au fost Centrul ONU pentru Promovarea Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii, Programul PHARE de Măsură Active pentru Prevenirea Șomajului. O incidență asupra vieții lor, asupra condiției lor la ora actuală, au avut ocazia să se întîlnească și să stea cîteva ore de vorbă - și acum încercăm să ne gîndim la pașii următori, deci continuăm această serie destinată femeilor șomer, în București, pentru că sînt șapte sectoare.

Implicarea femeilor - o condiție a schimbării

Cum reușiți să vă faceți cunoscute? Strategia noastră de promovare este utilizarea resurselor locale. Am mers la Brașov, Iași, Satu-Mare, printr-o campanie de promovare, prin televiziune, radio și presa locală. Urmează înscrierile... și am avut inscrieri de cel puțin o sută de femei în fiecare din aceste orașe; n-am putut să lucrăm decît cu cîte 20. Am încercat să asigurăm ca în aceeași grupă de lucru să fie femei care au deja propria lor afacere, femei care doresc să-și înceapă propria lor afacere, dar și reprezentante de la Camera de Comerț și Industrie, de la bănci care pot să acorde credite. La ora actuală, putem spune că avem deja începutul unei rețele - și asta vrem să construim și să consolidăm. Există deja afaceri demarate de femei în toate aceste orașe. Seminarile sînt și un mijloc de intermediere a schimbului de informații. Așa am ajuns să le facem să știe unele despre celelalte. Contăm în viitor pe cooperarea cu Departamentul pentru Întreprinderi Mici și Mijlocii al Agenției Române de Dezvoltare, care, la ora actuală, este condus de o femeie. S-a conturat deja ideea realizării unui program la nivelul Agenției Naționale Române de Dezvoltare care să fie destinat acestui grup-tintă al femeilor care vor să se implice în afaceri. O problemă interesantă o ridică seminarile cu femeile care sînt în șomaj. Sînt femei cu studii superioare, sînt femei inteligente,

Ce alte inițiative ați avut?

Un alt domeniu pe care îl abordăm este dezvoltarea capacității de analiză comparată pe genuri. În esență, ce ne propunem să facem: încercăm să organizăm întîlniri cu reprezentanții organismelor și instituțiilor guvernamentale care au responsabilități în elaborarea și implementarea politicilor de reformă. Pentru că nu există o politică de reformă vizavi de problemele femeii. Mai mult, fiecare domeniu și fiecare reformă, fie ea economică, sănătate, trebuie să țină cont și de problemele acute pe care le au femeile din România la ora actuală, de rolul și responsabilitățile pe care îl pot juca în societate.

Deci nu vă socotiți, totuși, pe niște poziții adverse?

În principiu, nu. Cred că ar fi ineficient și neconstructiv. Dacă vrem să schimbăm societatea, este esențial să ne asumăm această schimbare împreună. Or, în aceste condiții, discriminarea, menținerea marginalizării și a mentalităților corespunzătoare acestora devine un nonsens. Cam asta ar fi filosofia prin care noi avansăm.

Pe cine ați reușit să sensibilizați și ce efecte concrete ați constatat?

Ce spun eu la ora actuală este în stadiu de proiect. Dacă reușim, voi putea să vă spun abia anul viitor, pentru că este un program care se va derula în următoarele 6 luni. Dintre cei cu care am discutat din ministere, nimeni nu a spus că nu e nevoie de așa ceva sau că nu-i interesează. Schimbări de percepție și de comportament ar fi stimulate printr-o campanie care se poate realiza în mass-media din Ro-

mânia. Ne întîlnim cu oameni care reprezintă principalele publicații care au influență și audiență și principalele canale de televiziune. Este necesară inițierea unui dialog pe această temă la nivel național. Avem în vedere îndeosebi legislația actuală din România - deci cum se adresează legislația, cum este formulată, în ce măsură este explicită o politică de egalitate a șanselor pentru femei sau nu, în ce măsură este instrumentată această legislație, existența unui mecanism de implementare și mai ales de control. De asemenea, ar fi revelator un studiu comparativ cu legislația la nivel european. Pentru a demara programul, trebuie să dispunem de acest instrument de lucru. Pe de altă parte mi se pare foarte tentant să facem o trecere în revistă a principalelor articole, mesaje existente la ora actuală în România. Nu sînt prea multe, din păcate.

Ați gîndit o implicare mai activă a femeii în politică?

Da. Se numește proiectul „Grup 222”. Aici s-au impus, în principal, acțiunile care să sprijine acele femei care sînt deja active în viața politică sau/și mai ales să încurajeze alte femei să devină active în viața politică. Am început deja seria acestor programe inițial ajutate de o echipă de consultanți de la John Kennedy School of Government - Harvard University și cîteva consultanți din Marea Britanie pentru pregătirea unor reprezentante ale femeilor în viața politică, atât la nivelul administrației locale, dar și la nivelul partidelor politice. În esență, ele învață să-și organizeze campaniile publice, să pătrundă în dezbaterea la nivel național, să reprezinte noi grupe de interese și un mod alternativ de a vedea lucrurile. Anul viitor, este un electoral. „Grupul 222” pornește de la o idee foarte generoasă și utopică: să încerci să impui ca jumătate din numărul membrilor Parlamentului să fie femei pare utopic, dar sub acest obiectiv generic se ascunde un lucru care se impune treptat. Am făcut două seminarii a cîte trei zile, în care femeii active în viața politică au împărțit din experiența lor și le-au învățat pe femeile din România cum să-și construiască o campanie electorală. Învățînd și ele, la rîndul lor, din experiența acestor femei care au deja în spate activitate în consiliile locale județene sau municipale - și vreau să spun că sînt foarte bune. Asta ne dă încredere și ne susține. Cu ocazia unuia dintre aceste seminarii, am încercat să stimulăm crearea unor materiale de propagandă electorală pentru „Grupul 222”. Am identificat centre locale, grupe de contact la nivel regional, care să sprijine femei interesate să participe la viitoarea campanie electorală, fie pentru alegerile locale, fie pentru alegerile parlamentare. Mie mi s-a spus la un moment dat că femeile din România nu ar vota femeile. Eu nu cred. Depinde de calitatea omului. Foarte multe femei foarte bune profesional, foarte deștepte nu au curajul să spună: „Da! Intru în viața politică!”. Părerea mea este că, dacă oamenii din România ar medita la faptul că cei care sînt în Parlament sînt alieții lor și trebuie să le reprezinte interesele, ar fi conștienți că e bine să voteze pe cei care poate să-i reprezinte, atunci și-ar da seama că sînt și femei care ar putea să le reprezinte mai bine interesele decît bărbații, pentru că femeile, prin natura lor, sînt mai deschise comunității, mai deschise problemelor celorlalți. Pînă la urmă, se va învăța din viața publică, dar omul învață și din experiența sa. Această experiență este contradictorie, dar stimulativă. Oamenii au tot mai mult nevoie de alternativă. Este aici o șansă evidentă pentru emanciparea femeii în România.

CRONICĂ DE CARTE

ANDREI CORNEA

Cele două Români

O nouă gândire socio-politică

Printre lucrurile hotărât pozitive (și nu foarte numeroase) aduse de ultimii cinci ani în România, se numără și apariția unei reflecții socio-politice autohtone. Pornită practic de la zero în 1990, lipsită de instrumente specifice și mai ales practicată de oameni care aveau specialități fără legătură cu disciplinele politologice, această reflecție a progresat treptat de-a lungul acestei perioade. Ea s-a desprins repede de jurnalismul efemer, a rezistat presiunilor marilor grupări politice, a învățat mereu și s-a format „din mers” prin asimilarea unei considerabile bibliografii internaționale și s-a aplicat tot mai bine situațiilor reale din România. Expusă multă vreme fragmentar și episodic, în reviste „selece”, precum 22 sau Sfera politică, întâi că această gândire începe să-și găsească curajul prezentării sintetice, în volum. *Românii după '89. Istoria unei neînțelegeri* de Alina Mungiu este unul dintre cele mai frumoase exemple oferite recent de această nouă gândire socio-politică românească.

Cartea își propune, în fond, chiar dacă nu o declară explicit, să lămurească pentru ce în mod constant mesajele emise de Putere din 1990 și până în 1994 s-au dovedit mai eficiente și mai ascultate decât cele emise de către Opoziție, ceea ce a avut ca rezultat pierderea alegerilor din 1990, din 1992, dar și, în bună măsură, actuala slăbiciune a forțelor de Opoziție cu numai un an înainte de viitoarea confruntare electorală. Ne găsim, prin urmare, înaintea unei analize a situației comunicative de masă din România, realizată metodic și disciplinată prin investigarea emitenților principali, a receptorilor și a mesajelor transmise. Metodologic, analiza sociologică a unor mici grupuri-focus, realizată de autoare, este coroborată cu studiul unor sondaje de opinie aparținând mai multor instituții de specialitate, dar și cu un număr mare de observații personale „empirice”. Dezinvoltura remarcabilă, lipsită de orice inhibiție, cu care autoarea schimbă registrele metodologice, polimorfismul interdisciplinar prezent mereu în de avantajele pe care un spirit viu le-a extras dintr-o formație „neacademică”. Rezultatul este – și faptul nu reprezintă deloc ultimul merit al cărții – o scriere vie, alertă, deloc aridă și pedantă, care se citește pe nerăsuflăte, ca un roman bun.

Dar, firește, nu stilul, oricât ar fi acesta de atrăgător, este în această carte lucrul de căpetenie, ci ceea ce ea are de spus.

Teza Alinei Mungiu și, în același timp, premisa pe care se construiește întreaga analiză este pe cât de simplă, pe atât de dramatică. Ea vine în contradicție atât cu „înțelepciunea convențională” de la noi, cât și cu un „iluminism” practicat spontan de către mulți intelectuali, mai ales în estul și în central Europei. După decenii de regim comunist, în 1990 – consideră Mungiu (în acord aici cu H.-R. Patapievici) – românii nu mai formează un singur popor sau o singură națiune, ci, ghidându-ne după tipologia și modelele lor de viață, două. Există, în toată această pe-

ALINA MUNGIU,
Românii după '89.
Istoria unei neînțelegeri,
Editura Humanitas, 1995

riodă postcomunistă, o Românie minoritară, a intelectualiilor, a unor grupuri urbane, a tinerilor, în general pro-occidentală, permeabilă la liberalism, la societatea deschisă și la filosofia implicată a economiei de piață, și o Românie majoritară, formată mai ales din masele rurale, sau din orașele mici, din pensionarii, din femeile casnice, în general din persoane cu o instrucție modestă, al căror model societal este unul autoritar, închis. „Ceea ce face originalitatea României față de unii dintre vecinii ei mai avansați pe drumul democrației este raportul nefavorabil dintre această minoritate și restul populației, ruptu-

ra uneori cuasi-totală care pare să existe între aceste două fragmente, care ne pot face să vorbim practic despre două Români diferite, cu conștiințe de sine și a restului lumii diferite” (p. 108).

Această situație de fapt ar explica, la modul profund, eșecurile repetate ale Opoziției. Într-adevăr, mesajele acesteia s-au adresat, prin structura lor, numai „României minoritare”, dar nu și celei „majoritare”, care a fost, în schimb, ținta partidelor Puterii (FSN, apoi FDSN, apoi PDSR cu aliații săi). Pe de altă parte, Alina Mungiu are, așa cum am spus, o reprezentare anti-iluministă și, așa zice, aparent postmodernă, despre gânsa ca „România majoritară”, prin informare și instrucție, să se apropie de cea „minoritară”. Ea scrie: „Ipoteza că această populație (cea majoritară, n. A.C.) este doar dezinformată și că prin informare ea va deveni brusc receptivă la valorile unei societăți liberale și democratice a fost una dintre cele mai catastrofale și care a dus la înfrângerea repetată a opoziției politice și a persuasiunii ei electorale” (ibidem).

Insolubila dilemă a Opoziției

După părerea mea, teza enunțată suportă două interpretări, una radicală și cealaltă moderată, între care autoarea, poate, nu distinge suficient. Potrivit cu prima interpretare, între cele „două Români” nu există cu adevărat nici o comunicare și nici o posibilitate de înțelegere profundă. „Neîn-

țelegerea” dintre români este absolută și totală. Interpretarea, în linia postmodernismului relativist, tinde să crediteze în absolut rezultatele unor sondaje de opinie și ale unor experiențe particulare traumatice din 1990. Ea se regăsește, sub alte forme, și la politologii celebri, cum ar fi Samuel P. Huntington, care lasă să se înțeleagă că între „civilizațiile” sale războiul este mai normal decât comunicarea. În acest caz, evident că nici un fel de informare sosită din partea emițătorilor „minorității” nu va putea influența opiniile „majorității”. Această teză presupune că nu poți accepta decât ceea ce ești predispus să accepți și că nu poți învăța decât ceea ce, fie și confuz, îți de dinainte.

În această situație, Opoziția din România s-ar găsi în fața unei dileme insolubile; ori ea va continua „să emită” mesaje nu foarte diferite de cele de până acum, dar atunci ea nu are nici o șansă să ajungă la putere, căci „România ei” este minoritară și nu poate deveni într-un timp previzibil altfel; ori, dacă dorește să ajungă la putere, ea trebuie să emită un mesaj autoritar și populist, care, așa cum crede Alina Mungiu, pare a fi singurul acceptat favorabil de „majoritate”, ce nu este „receptivă la valorile unei societăți liberale și democratice”, dar atunci ea se va dezice de propria filosofie și victoria sa eventuală nu mai are nici un sens. Oricum, în baza acestei interpretări, nu are rost să reproșezi Opoziției înfrângerea și insuficiențele de până acum și nici nu are prea multă valoare alcătuirea „micului îndreptar” pentru o propagandă eficientă, așezat de autoare la finele cărții. Este, de altminteri, de notat că unul dintre punctele acestui „îndreptar” poate sugera deja un îndemn în cedare înaintea „sirenelor” autoritar-populiste: într-adevăr, dacă – așa cum scrie Mungiu – „un mesaj prodecentralizare administrativă în sensul occidental al noțiunii ar fi la această oră un eșec în fața electoratului român” (p. 287), este limpede că Opoziția ar trebui să renunțe la unul dintre cele mai importante și mai de substanță mesaje pe care ea le are, în virtutea filosofiei și a opțiunilor sale.

Mi se pare, de aceea, că interpretarea moderată este mult mai acceptabilă. Conform ei, distanța dintre „cele două Români”, deși serioasă și deloc de neglijat, nu este nici absolută, nici de netrecut, nici definitivă. Comunicarea dintre ele este dificilă, dar nu imposibilă. „Neînțelegerea” dintre români ar fi, de data aceasta, numai relativă și conjuncturală. Cred, de asemenea, că, sub o formă sau o alta, educarea „majorității” rămâne posibilă și că ea se realizează chiar în chip inevitabil, prin circulația oamenilor, a bunurilor și a ideilor, într-o lume devenită tot mai permeabilă. Erorile în procesul comunicativ al propagandei Opoziției, puse în lumină strălucit de autoare, provin însă, după părerea mea, nu atât din inadecvarea funciară, esențială a tipului de mesaj – mesaj liberal adresat unei populații cu o viziune autoritară –, cât din pricina retoricii defectuoase în care a fost „ambalat” mesajul – retorică abstractă, generalizantă, ideologică, negativistă, pentru a enumera aici doar câteva dintre particularitățile sale.

Din acest punct de vedere, mi se pare că lectura în care Alina Mungiu supune unele sondaje de opinie este prea dispusă să susțină interpretarea radicală a tezei sale. Astfel, din faptul că o majoritate a românilor acordă un punctaj mult mai bun instituțiilor ie-

rarhic-autoritare, precum Armata, Biserica și chiar Poliția, decât Parlamentului, instituție democratică, nu înseamnă că aceeași majoritate preferă, în principiu, autoritarismul democrației, așa cum deduce Mungiu: mulți dintre oameni (inclusiv, probabil, mulți simpatizanți ai Opoziției), sînt, pur și simplu, critici la adresa actualului Parlament (și să recunoaștem că au destule motive), despre a cărui activitate știu destule lucruri nu prea bune, dar nu au motiv să fie critici la adresa Armatei și a Bisericii, cu care, în mod obișnuit, au doar puțin de-a face și care, astfel, au parte de beneficiul necunoașterii.

Nu ne despart valorile, ci retorica

În fondul discuției, există o presupuziție ce mi se pare esențială: anume că, în profunzime, toți oamenii preferă libertatea tiraniei, și dreptatea injustiției. „Minoritatea” și „majoritatea” sînt, presupun, de acord în această privință, doar că au modalități diferite de a gândi și de a exprima aceste adevăruri simple. Acceptându-se această presupuziție, reproșurile făcute de Alina Mungiu Opoziției capătă sens, deoarece se va putea admite că ceea ce Opoziția trebuie să modifice este nu atât mesajul în sine și valorile sale fundamentale, care pot rămâne democratice și liberale, ci retorica utilizată. Spre pildă, este limpede că promovarea descentralizării administrative va rămâne o temă nepopulară atîta vreme cît ea va fi prezentată în termenii abstracți ai „principiului subsidiarității” și cît timp ideea „autonomiei locale” va deștepta reflexul apărării față de un eventual segregationism maghiar. Dar nu vād de ce acele valori nu pot deveni populare dacă vor fi transportate cu vehiculul „patriotismului local”, atît de vizibil, de exemplu, în competițiile sportive.

Pe scurt, cred că această carte extrem de inteligentă și de provocatoare nu trebuie citită în cheie radicală și pesimistă, și aceasta nu doar fiindcă în acest caz ea ar deveni un pretext intelectual pentru inacțiune, ci mai ales fiindcă ne-am abate astfel de la adevăr. Ea se cuvine citită într-o perspectivă moderată, ceea ce mi se pare mult mai adaptat realității omenești individuale și sociale, dar oferă și un bun punct de referință pentru o acțiune serioasă de regîndire a posibilităților Opoziției și chiar de refacere a ei pe o bază retorică și organizațională inovatoare. „Neînțelegerea” dintre români nu e o fatalitate, iar „istoria” ei, evocată cu atîta pertinență de Alina Mungiu, poate avea un sfîrșit.

Erată

În numărul trecut al revistei, în articolul domnului Daniel Dăianu, „Europa de Est în căutarea viabilității economice” (V), pagina 10, s-au strecurat câteva regretabile erori, pentru care cerem scuze atît autorului, cît și cititorilor.

Astfel:

- col. I, par. 1, r. 6 – în loc de „nu sînt incurajate defel” se va citi „nu sînt incurajatoare defel”;
- col. I, par. 4, r. 5-6, în loc de „cercurile virtuose posibile” se va citi „cercurile vicioase posibile”;
- col. III-IV, par. 4, r. 4-6, în loc de „Acest portret pare să nu prindă destul de bine perspectivele și probabilele posibile pentru capitalismul rus” se va citi „Acest portret pare să surprindă destul de bine perspectivele posibile și probabile pentru capitalismul rus”.

VIP-urile comuniste

Zilele trecute, dl. Zigu Ornea îmi spunea că ziarele se citeau cu cliștii numai după cîteva ani, ca literatura. Cum nu citeau ziare, sînt un cititor inocent. Am verificat apusele lui Zigu Ornea din acea seară răsfoind colecția de ziare din anii '30 și '40. În paginile ce urmează, mă ocup numai de ziarul *Scînteia* în intervalul octombrie-decembrie 1944. Ținuta este ca a oricărui ziar din perioada interbelică - macheta, oglinda paginii etc. Redactor-șef este Miron Constantinescu, cum ne anunță o casetă, după care numele lui dispăre, cu tot cu caseta redacțională. Ce este interesant e că articolele nu sînt iscălite. Rar găsești în josul unui articol o semnătură. Comuniștii se aflau în plină conspirație, deși lucrau acum, sub acoperirea Armatei Roșii, la lumina zilei. Nu se dezbăseră de sechelele perioadei anterioare. Tovarășii trebuiau protejați. Concepția celor două partide într-unul singur (*legal*, vizibil, amestecat în disputele publice, și cel *clandestin*, ascuns, instruit să dea lovitură și să facă revoluție) funcționa. A funcționat și mai tirziu, în altă formă, partidul *interior*, cadrele, aparatul - aceștia concentră toată puterea - și membrii, cei nimeriți în partid din diferite rațiuni de ordin practic și care nu aveau nici o putere. Să ne întoarcem la *Scînteia*. Cîteva semnături, extrem de rare, și din cauza asta ușor de remarcat, există. Miron Constantinescu semnează editorialele, nu multe. Silviu Brucan are în acest interval două intervenții, una despre „Stalin luptătorul” și cealaltă sub titlul „Trădătorii clasei muncitoare să fie nimiciti”. Tot două intervenții au George Macovescu (una în numărul dedicat aniversării lui Stalin și alta cu titlul „Linia Curzon”) și Alexandru Sencovici (pe chestiuni sindicale). Mihnea Gheorghiu publică o poezie, „Toamna asaltului” (27 octombrie). Alte mii de intervenții sînt anonime.

Cîteva lucruri sînt ușor de constatat. Folosindu-ne de mijloacele de funcție științe a kremenologiei, care descoperă secretele zeilor din Kremlin citind și descifrind *Pravda* și *Izvestia*, putem afla cîteva lucruri despre începuturile operației de preluare a puterii de către PCR. Constantin Părulescu este nominalizat ca secretar general al partidului și înfățișat militanților (cam 1.000 la acea vreme) cu poză pe prima pagină. După numai o lună, în josul numelui sau fotografiei lui Constantin Părulescu nu mai apare nici o funcție. Și nimeni altul nu este identificat ca șef al partidului. Acest lucru coincide cu sosirea de la Moscova a celor care petrecuseră războiul acolo. Sosirea acestui masiv grup nu este anunțată în ziar. O altă conexiție vizibilă a acestui fapt este marginalizarea lui Lucrețiu Pătrășcanu. În septembrie-octombrie, Lucrețiu Pătrășcanu este obiectul unui adevărat cult și apare ca figura cea mai populară. Din a doua parte a lunii octombrie, cultul are și alte ținte: Gheorghiu-Dej (a cărui vizită în Valea Jiului este relatată mai bine de o săptămână, cu fotografii, interviuri, articole etc.), Vasile Luca și Ana Pauker, căreia i se dedică un număr cu ocazia comemorării manifestărilor tipografilor din 13 decembrie 1918. Numărul conține mai multe fotografii ale Anei Pauker și articole, unele din ele semnate de Dolores Ibarruri (*Passionaria*) și Liuba Chișinevsca (*sic*). Rhetorica idolatriei din toamna anului '44 nu diferă prin nimic de aceea practică în perioada comunismului tirziu. Numai că în anii '80 ei aveau un caracter familial, servind exclusiv Ceaușescu, iar în '44 nu. Pe lângă figurile lui Dej, Luca și Pauker, o figură puternic mediatizată, cum spunem azi, este Teohari Georgescu, secretar de stat la Ministerul de

STELIAN TĂNASE

Citiți Scînteia

Interne, în guvernul Rădescu. Discursul lui Teohari Georgescu cînd a luat în primire postul este relevant pentru duplicitatea limbajului politic comunist. Cuvintele lui puteau fi semnate de orice democrat al „vremii noi” (post '89): „Nu poporul la cheremul administrației, ci administrația la dispoziția poporului!”. Sau „Ce a reprezentat pînă la 23 August acest Minister?”, „Ministerul de Interne a ajuns o unealtă de terorizare a întregii țări, stărnind oroare în jurul acestui Minister. Nu vom uita rolul Ministerului de Interne în sugrumarea libertăților poporului român!”. Altă și nimic mai mult.

Campanii de demascare

Sînt destule asemănări cu tematica ziarului din primul interval (șase luni) de după decembrie 1989. Epocile de răsturnare socială impun cam aceleași preocupări. Ziarul publică insistent chemări, apeluri, declarații. Informația brută este înecată în articole militante și în cultul liderilor. În fiecare zi apar polemici, atacuri împotriva celor care colaboraseră cu regimul Antonescu. Vehemente campanii de demascare a complicilor foștilor regim au ca țintă politicieni, oameni de afaceri, oameni de cultură. Pentru că ultimii sînt mai cunoscuți, sînt amintim cîteva formulări. Un articol se intitulează „Ce au făcut scriitorii în timpul războiului”. Concluzia este că cei mai mulți au pactizat cu hitlerismul. În alt articol, „Despre niște personaje decorative și mai puțin decorative” (24 septembrie), cu prilejul apariției *Revistei Fundațiilor Regale*, este analizat comitetul de direcție și sînt găsiți cliștii „fihari fasciști”, „agenți anticomuniști” (I. Al. Brătrescu-Voinesti, C. Rădulescu-Motru etc.). Dintre semnatarii articolelor sînt demascați Iulian Vesper, Constantin Virgil Gheorghiu, Mircea Vulcănescu („teoreticianul filosofic al legionarismului”), Radu Tudoran, care „a slujit propaganda criminală hitleristă”. Pentru a nu fi ambiguu, am să spun aici că-mi sînt la fel de antipatici și cei care au colaborat cu dictatura militară a lui Antonescu și cei care au colaborat cu regimurile comuniste dirijate de Dej și Ceaușescu, toate antidemocratice.

Campania de epurare (unul din câmpioni este Lucrețiu Pătrășcanu) este instrumentată de comuniști pentru că avea o relevanță politică. Ea sublinia subrezina celorlalte partide - cei incriminați proveneau din partidele istorice sau simpatizau cu ele. Mai tirziu, această acuzație va deveni explicită și va răsuna în

procesele politice ce se vor intenta după 1946. Epurarea „foștilor” ținea eliberarea posturilor, plasarea oamenilor proprii.

Mai este apoi fundalul extern. Toată vinzoleala de la București pare ridicolă cînd, pildă, citești în octombrie relatarea marelui miting de pe stadionul ANEF. Pe aceeași pagină este anunțată sosirea la Moscova a delegației britanice Churchill-Eden-Brooke. Cu ocazia acestei vizite, a avut loc împărțala, România urmînd să aparțină 90% zonei sovietice. Privind înapoi cu minie, știind azi cum s-au petrecut lucrurile, agitația de la București pare o maimuțară, cu un puternic efect ironic azi. Ce rost aveau toate zbatările dacă jocurile erau făcute? De altfel, tonul *Scînteii* se schimbă apoi. Comuniștii români nu erau nici ei la curent cu decizia luată la Moscova, dar predominanța sovietică față de americani și britanici devine evidentă. De la propaganda indirectă, însoțită de abundențe comunicate militare care anunțau victorii pretutindeni, se trece la glorificarea Armatei Roșii și a lui Stalin. Vizita lui Vîgninski la București prilejuiește întinse reportaje, note, articole de tot felul, plus fotografia repetată în toate ocaziile. Din octombrie, se publică în foileton biografia oficială a lui Stalin. De ziua de naștere a „geniului”, cum titrează *Scînteia*, paginile sînt acoperite cu elogiile cele mai înalte care se pot imagina. Nu exista, de fapt, nici o limită. Era evident că viitorul politic al comuniștilor depinde de prezența lui Stalin în România, așa încît totul e de înțeles.

Scînteia îl laudă pe Regele Mihai

Cîteva teme ne amintesc de anul 1990. Una am amintit-o - demasarea colaboraționiștilor, răfuiala cu vechile instituții și deținătorii portofoliilor. Alta este atenția deosebită acordată radioului și presei. Iată un exemplu: la 28 octombrie, mai multe ziare protestează împotriva Guvernului, care „a permis scumpirea cu 100% a hîrtiei de ziar”. PCR nu era încă la putere și *Scînteia* își va micșora numărul de pagini o vreme. Există concurență pentru sedii, vezi incidentul pentru sediul Uniunii Patriotice din strada Berthelot. Există o fervoare a organizării, apar asociații, cluburi, uniuni. Sînt desființate cele vechi sau pur și simplu vechile conduceri sînt concediate în bloc. Epoca avea geniu inaugural, trăia iluzia marilor începuturi. Un optimism istoric se suprapunea unui carnagiu care produsese milioane de victime omenești. Era un fel de fugă înainte, se dansa pe un vulcan. Bolșevicii, prin ideologia lor, sînt optimiști, ei cred în victoria revoluției mondiale și în societatea fără clase. Utopia egalitaristă - ce va triumfa în viitorul apropiat - este miezul doctrinei lor. Așa încît ne surprinde mai puțin tonul voluntarist și vehement al *Scînteii*. Veneau spre putere și, după ezitățile începutului, ei așteptau această încredere că viitorul și țara sînt ale lor. Această siguranță în ton apare treptat în articole, semnăturile se înmulțesc etc. La 9 noiembrie încă nu erau foarte siguri, de vreme ce *Scînteia* publica un mesaj „cu ocazia zilei Majestății Sale Regelui Mihai”, unde se scrie: „aducem urările noastre de bine”, după care se subliniază meritele tînărului Rege: „în momentele

cele mai grele ale poporului român (...) M.S. a știut să alăture prerogativele Sale Regale forțelor antifasciste ale țării, dînd o contribuție remarcabilă pentru dărămarea regimului dictatorial fascist și pentru promovarea democrației. Prin această contribuție, M.S. Regele a săvîrșit un act de înalt patriotism, pe care ziarul nostru ține să-l releveze și să-l aprecieze la justa sa valoare (...). Popularitatea instituției monarhice și a Regelui erau atît de mari încît chiar și suportul Armatei Roșii nu era suficient pentru a ignora un asemenea prilej. Pînă la atacurile de mai tirziu mai era vreme. Pînă la capitularea Axei și declanșarea războiului rece, comuniștii respectau profocolul.

Comuniști, onorabili și mondeni

De altfel, ei sînt prezenți la toate recepțiile, țina toasturi, se așează în compania miniștrilor burghezi, a militarilor și diplomaților străini etc. *Scînteia* publică destule cronici ale unor asemenea evenimente. Constat un efort din partea lor de a trece drept onorabili, bine crescuți, pașnici. Camuflarea realelor lor intenții este una din primele operații de diversivitate organizate de *Scînteia* și de aparatul de propagandă. Se scrie despre proprietatea privată în termenii oricărui liberal de azi - coexistența acestui tip de proprietate cu cea de stat pare de la sine înțeleasă, dacă ar fi să crezi *Scînteia*. Accentele radicale sînt puține (un interviu al lui Gheorghiu-Dej, unde cere naționalizarea mijloacelor de transport, și un editorial al lui Petre Năvodaru, unde cere naționalizarea Băncii Naționale, „condiție a democratizării României”); aproape nu se observă în masa de asigurări și declarații binevoitoare la adresa micii și marii proprietăți. Excepțiile sînt legate de cei care colaboraseră cu nemții. Se impune, totuși, tema reformei agrare, îndreptată împotriva marilor latifundii moșierești.

În final, sînt amintite personaje comune celor două epoci. Iată, în 10 octombrie are loc o întrunire a tineretului universitar din București, la care participă, din partea PNL, dl. Radu Câmpeanu. *Scînteia* anunță întrunirea pentru a plasa și prezența lui Manea Mănescu. Dl. Corneliu Coposu este amintit în mai multe ocazii pentru articolele sale din *Dreptatea*, bineînțelese polemic.

Impresia puternică pe care am avut-o citind ziare din acei ani (nu numai *Scînteia*) este că, făcînd unele minime modificări, multe articole ar putea fi publicate azi și nimeni nu ar observa că ele sînt din epoci diferite. Și nu este vorba numai de faptul divers („X a asasinat în gara Dragalina pe Y” etc.), ci de cronica socială, politică, economică. Chiar dacă transformările celor două epoci sînt de sens contrar (întrarea într-o dictatură/ieșirea dintr-o dictatură), zădărnicia este aceeași. Ca și zeei în jurul cărora dansăm.

Adevărul literar și artistic, nr. 288

- Scriitorii - Ana Blandiana, Octavian Paler, Nicolae Breban, Gabriela Adamașteanu, Mircea Martin, Mihai Ursachi, Serafim Saka, Annie Bentoiu, Grete Tartler, Alexandru Paleologu, Dan Cristea - și Puterea.
- Cartea Albă a Securității: Dizidenți, anchetatori și colaboratori
- Pro și contra „Gedip”
- În sat la Marin Prada
- Diplomația zimbetului
- Gazetăria indignării

CRONICA DE CARTE

Simpatii regionale

D.S.R. discernămînt, sîrguință, rigoare

Dialogul dintre trecut și prezent

Din nou, Ardealul înzestrează cultura națională cu o lucrare de referință: Dictionarul Scriitorilor Români, coordonat de un triumvirat clujean - Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu. Vastitatea materiei avute în vedere a obligat la distribuirea ei într-o suită de volume. Deocamdată, a apărut doar primul, rezervat literelor A-C, de la Axinte Uricariul, dar și mai înainte în timp, de la Neagoie Basarab și diaconul Coresi la Gabriel Chifu și Mircea Cărtărescu. Se vede imediat ambiția enormă de a investiga și pune în valoare tot ce înseamnă manifestare creatoare individualizată în cuprinsul scrisului românesc, de la origini pînă în prezent. Aproape cinci secole sînt parcurse pentru a oferi cititorului de azi - pe urmele Panteonului exemplar preconizat cîndva de Aron Pumnul - imaginea constituției acelei patrimoniu de contribuții personale în măsură să demonstreze varietatea resurselor de expresivitate și spiritualitate specifice literaturii noastre, apte să stimuleze, în continuare, afirmări distincte, originale. În tiparul uzual al succesiunii de profiluri scriitoricești îngrădite alfabetic, prinde corp o viziune coerentă, integratoare, de la nivelul sensibilității, gustului și opticii moderne de lectură. Același ochi acut contemporan scrutează textele cronicarilor de demult și pe ale „optzeciștilor” pentru a descifra, dincolo de diferențele de timp și mentalitate, traseele sistemului de vase comunicante, rețeaua interferențelor îmbogățite de la o generație la alta, în infinitul proces al asimilării și reinnoirii potențialului creator național. Dilema spinoasă era de a împăca necesara perspectivă istorică și baremul estetic ridicat, strașnic păzit. Rezultatul trebuia să se traducă, pe înțelesul tuturor, în chip implacabil: *foși cîți scriu sînt scriitori*. Ușor de formulat, greu de respectat pînă în pinzele albe! Dictionarul a ținut să distingă între „literați” și „literatori”, pe cît omenește a fost posibil, mai cu seamă față de susceptibilitățile crescînde pe măsură ce și-a întins antenele către zilele noastre. Puținele citate cite puteau încapa în limitele date, introduse cu inteligență și suplete, ajung să angajeze un imaginar dialog cu prezentul, iar uneori - în contextul momentului cînd a fost conceput Dictionarul, la începutul anilor '80 - chiar să suplinească exprimarea unor opinii imposibil de formulat pe atunci. Sună premonitor și cu adresă imediată vorba încărcată de duhul vechimii: „O! neaștocă hîrea domnilor spre lătare și aușie oarbă. Pre cât să mai odoage, pre atîta rîhnește. Pre cât de multu, cu n-ari aveo nemica le pare. Pre cât li dă Dumnezeu, nu să satură (...)” (p. 674). Tot acolo, pe căile ocolite ale aluziei, umilitul avertiment de odinioară căpăta reverberații violente, cu rezonanțe subversive: „Mă

vei lerta, iubite cetitoriale, căci nu scriu aceste semne la locul său. Crede neputinții omeștești, crede valurilor și cumplitelor vremi, întreabă pe ce vremi am scris și cât am scris”.

Avantajul tergiversărilor

În asemenea direcție, tocmai, s-a concentrat efortul realizatorilor lucrării - alături de triumvirul coordonatori, încă zece de cercetători, istorici literari și critici implicați în redactarea articolelor și care, prin amprenta particulară a fiecăruia, consolidează obiectivul de bază al Dictionarului: omologarea diversității dintr-o perspectivă unitară - de a se sustrage presiunii conjuncturale, primitivismului dogmatic instituționalizat, arbitrarului și absurdului practicat de forurile decizionale. De aici, șirul ostilităților coalizate, tergiversări și incriminări represive, consemnate la vremea respectivă cu o exasperare ajunsă în pragul zădărnici, recent divulgate de Mircea Zaciu în extraordinarul său Jurnal. Pentru edificarea largă a opiniei publice, s-au anexat Dictionarului piesele de dosar, documentele prigonizării barbare gata să distrugă întreaga operă. Ar merita o analiză separată terribila epopee spre a ilustra, pas cu pas, mecanismele opresiunii exercitate asupra vieții intelectuale de un regim al tiradelor demagogice, patriotarde, contraizise flagrant de vinătoarea satrapică a gusturilor de nesupunere la canoanele ideologice, a oricărei libertăți de gândire.

Performanța este că Dictionarul a rezistat campaniilor demolare. Drept compensație, întinzerea sa abuzivă se transformă într-un avantaj, căci i s-au putut aduce întregiri de ultimă oră în ce privește repertoriul autorilor incluși. Clăștigul constă într-un început de recuperare a exilului și introducerea în circuit a numerelor ținute la index de cenzura trecutului. De fapt, din dosarul anexă rezultă că încercarea fusese schitașă inițial de a salva măcar figuri de incontestabilă notorietate (Emil Cioran, Șt. Baciu). Nu e greu de închipuit crisparea oficialităților în atare împrejurări, iar unui nostalgici poate că nu văd nici acum cu ochi buni introducerea la locul cuvenit a opozanților fervenți: L.M. Arcade, Victor Buescu, Nicu Caranica, spre a cita doar cîteva. Registrul informației s-a întregit prin referințe curente la surse aflate altădată sub obroc. Ies la lumina zilei numeroasele cazuri de scriitori confrunțați cu calvarul închisorilor comuniste sau ostracizați numai de istorie, rămăși ai preveșede de pe marginea evoluției ei derutantă. Excelentului prozator Gh. Banea, deși a trăit pînă în 1967, nu i s-a mai admis decît postum să fie publicat. Și mai mult și-a purtat existența poetul de la Găndirea, D. Ciurezu, dispărut din lume în 1978 și abia în ultimii ani reintegrat discret în registrul literaturii (unde figurează, din zvon, cu autor prezumtiv al faimosului Mitrea Cocor).

Chiar fără complicațiile de mai sus, alcătuirea glosarului, a listei de nume și a datelor bio-bibliografice în sine, dată fiind amploarea întreprinderii, comportă oricînd discuții, ajustări, completări. Se va găsi cine să reclame anume tendință de privilegere a exponenților regionali, sub forma împingerii în față a unor ardeleni de restrînsă audiență, ca poetul Vasile Al. George (tatăl orientalistului Sergiu Al. George), prozatorul Aurel Paul Bărnau sau publicistul Ieronim Barițiu (din stirpa inimosului întemeietor al Foii pentru minte, inimă și literatură, la 1838). Însă observația era valabilă și pentru reductabilul Dictionar academic realizat la Iași, în 1979, cînd propunea atenției, de pildă, pe modesta literată din Fălticeni, Sofia Cocea (1839-1861), între alți mărunți moldoveni. Astfel de obiecții se sting prin invocarea plauzibilelor argumente de tipul peței de culoare inedite ori a preferinței inofensive pentru relevarea anumitor verigi, înrudiri nebăgăte în seamă anterior. Adevărată discuție trebuie să țină cont de criteriile puse în aplicare. Deci, dacă e prezent, să zicem, Matei Călinescu, apare, inevitabil, întrebarea cum de lipsește Vera Călin, într-o ipostază oarecum similară pe eșchierul diasporei. Anumite prezențe fac să se remarce, prin similitudine, unele omisuni. George Baiculescu și N. Cartoian, discipoli și colaboratori ai lui Ion Bîanu, cheamă

traducător din Schiller. Aducerea în vizor a anonimului Ciocărdia-Matila Dimitrie (1798-1860) n-ar avea de ce să surprindă, dacă n-ar fi lăsați departe un animator de talia lui C. Banu (1873-1940), editorul lustritei reviste *Flacăra*, evocator iscusit spre sfințitul carierei, în paginile încredințate tocmai unor publicații ardelenesti (*Cele trei Crișuri*, *Familia*, 1938) sau Constantin Botez, companionul lui Ibrăileanu la *Viața Românească* și înfăptuitorul ediției Eminescu, despre care Perpessicius afirmă că i-a deschis drumul propriilor cercetări în materie. Din preajma *Vieții Românești* răsar profilul clasicistului Constantin Balmuş, ca și al filologului Mihai Carp, cu înrîuriri notabile dincolo de ambianta leșeană. În fine, pentru echilibrarea talgerelor, din sfera preponderent tradițională, o privire cît de fugară, măcar, reclamă perimetrul modernismului; se pot presupune, aici, urmele fostelor interdicții, reziduurile concesiilor minime acceptate ca să se salveze restul. Numai că fără Marcel Avramescu (Jonathan X. Uranus), fără Grigore Cugler (Apunake), fără Jacques Costin (mai mult decît Vine, debitor cunatului său Marcel Iancu), însăși figura emblematică a lui Urmuz va suferi diminuări, amputări, sprijinit doar pe fidelitatea marelui Eugen Ionescu. Pe considerente stricte de generație, ar merita să fie invocat Arșavir Atercian, care se făcea remarcat încă din 1932 (la *Ulise*), dar își dă măsura numai în volumele anilor aceștia. Dintre tinerii cu statut bine configurat lipsește poeta Magda Cărnei. Cînd vedem că mai absentează și Maia Belciu și Mioara Cremene, parcă mijeste o ușoară suspiciune de misoginism. Ciudățenie pare ca o soartă mai bună să n-aibă nici rari predecesori chiar pe acest tărîm al dictionarelor, și ar fi vorba de Th. Cornel (deplina confratern pentru dispariția timpurie), în care se prea poate să fi ratat un Vapereau al nostru.

Pentru specialiști, există tentația să împingă discuția în zona veșnic litigioasă a detaliilor documentare. Cum există foarte puține bibliografii, întinse teritorii ale literaturii zac nedefrigate, încît fiecare colaborator al Dictionarului s-a văzut nevoit să întreprindă pe cont propriu investigații de subsol. Tenacitatea lor a funcționat remarcabil, iar dacă li se pot aduce amendări, asta nu diminuează meritul sintezelor obținute. Filă după filă, Dictionarul se citește cu sufletul la gură, ferit cu totul de pedanterie, fie că e vorba de Budai-Deleanu sau de Radu Cosău. Interesul este atîțat și de o iconografie înviorată de savuroase instantanee. Limbajul bombastic pătrunde destul de rar, din păcate tocmai pe seama rafinatului Petru Creția, după cum și plătitudinea scoate capul exact cînd era mai puțin de așteptat, în tratarea lui G. Călinescu. Experimentații coordonatori au izbutit să impună, prin propriul exemplu, spiritul elevat și ținuta riguroasă de natură să justifice apropierea realizării lor de modelul Laffont-Bompiani.

GEORGE SERBAN

spontan amintirea eruditului profesor, de altminteri pomenit în creionarea urmașilor săi. Între Bogdan Amaru și Aureliu Cornea își găsea nimerit loc Petre Bellu. Spațiul legitim acordat lui V. Beneș trimite, prin rigoare, gîndul la Eugen Crăciun, criticul bucureștean de artă, cu apetențe literare verificate în memorialele sale de călătorie (în special, Italia) și în versurile trîziu adunate în volum (*Cădute*, 1944, întimplinate ceremonios de Șerban Cioculescu). Un sacrificat de aceeași categorie este Emil Ciomac, realizat plenar în critica muzicală, dar și el poet la începuturi și excelent

Editura Two and two va publica în curînd: ANDREI CORNEA - Mașina de fabricat fantasme (articole) GABRIELA ADAMEȘTEANU - Obsesia politică

(interviu cu Regele Mihai, Corneliu Coposu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Gabriel Liiceanu, Nicolae Mandulescu, Emil Constantinescu, Mihnea Berindei, Ioan Petru Culianu, Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Victor Babeș, Sorin Alexandrescu, Dorin Tudoran, Alexandru Paleologu etc.); Prețul estimativ al celor două cărți la ora actuală este de 5.000 de lei. Cei care doresc să cumpere de pe acum una din aceste cărți vor beneficia de o reducere din partea editurii. Astfel puteți intra în posesia uneia din aceste cărți achitînd suma de 3.500 lei direct la sediul redacției „22” sau prin poștă. Această sumă nu include contravaloarea taxelor poștale care se vor plăti în momentul primirii cărții. Banii vor fi depuși în contul editurii Two and Two (vîlcare Clavii) nr. 402302096427 Bankcoop, Filiala Piața Romană. O dată cu trimiterea banilor în cont, donatorii sînt rugați să expedieze la redacția revistei „22”, pe numele Florin Iaciu, chitanța conform căreia banii au fost vărsați în cont, numele și adresa unde să li se expedieze cartea.

Puterea exemplului

O ficiul PTTR nr. 45, str. Ion Cămpineanu, nr. 123, ora 14.30. După cum toată lumea știe, începând cu 1 august, aici se distribuie cupoanele nominative de privatizare. Chiar de la intrare, un afiș frumos colorat, conținând explicații ale programului de privatizare „în trei etape”. Intru și mă îndrept spre unul din ghișee cu gândul să întreb unde se eliberează aceste cupoane. O funcționară amabilă mă invită să casc ochii: „În fundul sălii, îmi explică ea, scrie mare cât capul dumatilă”. Urmăresc direcția indicată de degetele pline de cerneală și dau cu ochii de ceea ce caut. Pe o coală de hirtie A4, cineva mizgălise cu majusculile: „ELIBERARE CUPOANE”. Mă îndrept spre locul cu pricina. În fața unei uși deschise, 10-12 persoane așteaptă în ordine. Mă informez încă o dată, așa, pentru mai multă siguranță. „Da, dom'le”, îmi răspunde cineva și adaugă cam repezit: „Da' merge greu” - desigur, un avertisment pentru a nu-mi trece prin cap cumva să sar peste rînd. Mă așez cuminte la coadă, dar mă simt imediat trăs de mincă. Mă întorc grăbit și dau cu ochii de un domn în vîrstă ce se odihnește sprijinindu-se de pervazul unei ferestre. „Eu sînt ultima persoană”, mă avertizează, clipind meticulos. Nu am ce face și mă așez acolo unde mi-e locul. E foarte cald și nimeni nu pare dispus să vorbească. Cei de la rînd sînt oameni între două vîrste. Ușa la care așteptăm dă într-o încăpere mică, unde, așezată la o masă, o funcționară este ocupată cu consultarea unor liste. Pe ușa, ca și pe unul din pereții laterali, tot felul de afișe, cereri, anunțuri. Pot afla astfel că „Cupoanele de privatizare se distribuie la domiciliu pentru activi și pensionari indiferent dacă pensia se depune la CEC - se predau cupoanele în zilele în care se avengează de factori la adresă”. Nu prea înțeleg mare lucru și întreb. Dar persoana abordată, o doamnă ce învîrte cu indiferență între degete cheile de la mașină, pare la fel de nedumerită. Mai multe persoane se întorc să citească anunțul. În cele din urmă, o voce moale catadicește să-mi satisfacă curiozitatea: „E pentru pensionari”. Mă întorc și văd în stînga mea o femeie în vîrstă care mă privește cu bunătate pe deasupra ochelarelor. „Sînteți pensionară?”, o întreb, bucuros că am cu cine schimba o vorbă. „Sînt, sînt, declară ea mulțumită, de nouă ani sînt pensionară”, în octombrie fac nouă ani! „Și nu vi s-a trimis cuponul acasă?”, mă informez în continuare, puțin contrariat. „Au venit o dată, da' nu eram pe listă! Cînd au venit, nu eram, soțul da, eu nu”. Aflu că nu e singura persoană aflată într-o asemenea situație, că „mai mulți vecini de-ai mei, toți pensionari” au pățit același lucru. A mers la postul de poliție pentru a fi trecut pe o listă separată. Acum își va lua cuponul de la oficiul postal. „Ne-au spus să venim după 10 septembrie”, încheie ea mulțumită. O clipă se lasă liniștea. Un tranzistor uitat deschis pe undeva, pe afară, anunța o temperatură în Capitală de 27 de grade. Rîndul merge într-adevăr destul de greu. Încop să consult din nou afișele. Același poster întîlnit la intrare mă avertizează că „Națiunea înseamnă acțiune”. Alături, o listă cu „planificarea distribuirii cupoanelor”. Lista conține străzi și imobile și ziua de eliberare a cupoanelor pentru respectivii locatari. Abia am timp să observ în grabă că planificarea e făcută doar pînă pe data 6.09.1995, căci prin ușa deschisă a în-

capării în care se eliberează cuponul răzbate vocea iritată a funcționarei. Una dintre persoanele ce așteptaseră la rînd nu poate prezenta o hotărîre de divorț care să ateste că nu mai poartă numele soțului, nume sub care apare pe listă. Susține că a fost la poliție, iar „cei de-acolo au trimis-o aici”. Argumentația funcționarei pare convingătoare pentru toată lumea, dar nu și pentru persoana în cauză. Din moment ce nu mai poartă numele soțului, „iar asta se vede clar din buletin”, înseamnă că a divorțat. Atunci pentru ce hotărîre de divorț? I se explică faptul că așa sună „dispoziția”, ba chiar i se arată acest lucru. Doamna în cauză citește cu voce tare „dispoziția” ghinionistă, dar nu renunță. I se pare „abuzivă, illogică”, cu atât mai mult cu cât a pierdut, de altfel, „hotărîrea”. Pleacă în cele din urmă bombănind, urmată de privirile încrunțate ale celor care nu înțeleg la rîndă timpul pentru un „fleac”, cum se exprimă unul dintre cei de față. Îmi reiau ocupația de a cerceta anunțurile. Astfel, aflu că există posibilitatea ca cuponul celor decedați după 1990 să fie ridicat de moștenitori pe baza unei declarații-anexă (tip), ce poate fi procurată de la ghișee și completată după cum urmează: Anexa L - „pentru succesiune deschisă, mai mulți moștenitori”, Anexa M - „succesori lipsiți de capacitatea de exercitare”, Anexa K - „succesiune deschisă”. Mai știu acum că, în cazul în care soțul sau soția se află în spital, celălalt soț poate ridica cuponul bolnavului în baza unei „procuri speciale” (Anexa H). Dar un anunț alăturat îmi atrage pe dată atenția: „Nu au apărut listele cu cupoanele nou tipărite (cele greșite și anulate)”. Nu știu încă despre ce liste e vorba și încerc să mă dumiresc, cerînd ajutorul mai vechii mele cunoștințe, doamna „la pensie”. „Nu cumva este vorba și de dumnea voastră?”, o întreb, cu jumătate de gură. Puțin neliniștită, se întoarce spre mine, apoi spre afișul de pe perete. Nu, nu crede, pentru că i s-a spus să vină după 10 septembrie. Astăzi sîntem deja în 12 septembrie. Îi zimbesc încurajator și îi adresez o întrebare ce îmi stă de mult pe limbă: „Și ce-o să faceți cu cuponul după...”, o să-l investiți? Zimbește. Nu știe. Îi va investi probabil, dar nu știe unde. Cineva i-a spus că ar exista o listă cu firme (sic!) propuse

pentru privatizare, dar nu e sigură. O să se mai intereseze, în orice caz. Domnul în vîrstă, cel care îmi indicase locul în rînd, pare foarte interesat de discuție. Este și el pensionar. Nici el nu e înscris pe liste. I s-a comunicat că listele suplimentare vor sosi pe 10 septembrie. Cuponul? O să-l investească, desigur. Unde? Nici el nu știe. Deocamdată. Dar fiul său „a scos o grămadă de parale. Cînd și-a luat acțiunile, nu, nu cuponul, acțiunile cele vechi, le-a investit la Energo-Constructiv, unde lucrează. I s-au dat dividende, iar acum și-a cumpărat mașină”. Înseamnă că merge”, conchide omul. „Trebuie să faci ei ceva, nu pot prosti o grămadă de lume”, intervine vecinul său. „Eu, de exemplu, continuu el, dacă l-aș investi, l-aș investi într-o fabrică de bere”. „Aștia nu dă faliment niciodată”, sare cu pira un altul mai încolo. „Dar fabricile de bere sînt toate privatizate”. O clipă se lasă liniștea, iar ochii se întorc spre cel ce dăduse această explicație savantă. „Sînt privatizate de mult, întărește omul, din '92”. El nu are încredere în întreprinderile propuse pentru privatizare. Toate sînt în pragul falimentului. Atunci? Nu, el o să-și depună cuponul la FPP (Fondul Proprietății Private). Va deveni acționar la FPP. Este cel mai sigur. Toți rămîn impresionați, gînditori. Doi tineri veniți ceva mai tîrziu ascultă amuzați de această discuție. „Dar dvs.?”, îi întreb

eu, prefăcîndu-mă curios. Unul dintre ei ridică din umeri și se întoarce cu spatele. Celălalt îmi răspunde rîzînd: „Îi vînd”. Dar cum? „În Unirii se vînd cu 600.000 de lei”. Afirmatia lui este întărită și de alții, care au auzit și ei acest lucru. Dar nimeni nu știe să dea amănunte. Au auzit de la unul, de la altul. Între timp rîndul s-a îngroșat. Sînt acum în jur de 20 de persoane. Cineva dintre cei veniți mai tîrziu a auzit că primul-ministru își va depune cuponul la o întreprindere nerentabilă. Cum vine asta? Uite-așa. „Puterea exemplului”, glumește cineva. „Nu domnule, e dreptul meu, de ce să arunc banii pe giria?”, se revoltă o doamnă măruntică, sosită și ea ceva mai tîrziu. Dînsa o să cumpere acțiuni la Faur SA. Acolo lucrează. Ce profesie are? E contabilă. Deci știe. Faur SA nu este o întreprindere falimentară. Dar este propusă pentru privatizare? Desigur, toată lumea știe asta. Între timp, vechea mea cunoștință ajunge în fața funcționarei și ia-tă că bănuiala mea se confirmă. Lista pe care ar trebui să fie trecută nu a venit. „Ați spus să venim pe 10, iar astăzi este deja 12 septembrie”, sugerează, cu năduf, doamna. Cîteva persoane se interesează despre ce este vorba și, aflînd, părăsesc rîndul. Într-adevăr, listele suplimentare cu cei omiși de pe lista inițială nu sînt venite. Dar de unde vin? Desigur, de la poliție! „Cît despre asta, noi am așteptat că ele nu sînt venite”, se aude vocea funcționarei. Citește încă o dată anunțul: „Nu au apărut listele cu cupoanele nou tipărite (cele cu greșeli și anulate)” și, deși știe, tot mă mai întreb ce-o fi vrînd să spună?

Rîndul înaintea încet. Oamenii sînt plictisiți. Sperovăileli optimiste a bătrînilor i-a luat locul acum mutenia încăpățînată a celor mai tineri. Poate că unii au încredere în pătratul de hirtie frumos colorat, dar nu vor să o spună. Ridică din umeri a neștiință, a nepăsare. Sceptici. Oarecum apatici. Cineva mai are curajul să întrebă dacă pe lângă buletin mai este nevoie și de certificatul de naștere, dar nimeni nu-i răspunde.

Soarele se lasă încet, străzile sînt îngropate în umbră. Mă gîndesc că peste o săptămînă intrăm în toamna astronomică. Mă gîndesc că peste două săptămîni va fi 1 octombrie, sfîrșitul primei etape a privatizării. Iar asta mă determină să meditez puțin și la „puterea exemplului”.

IULIAN ANGHEL

(Acest text a fost selectat din concursul de reportieri al revistei „22”, septembrie 1995)

un radio actual

**TALK-SHOW-uri
LIVE**

RADIO TOTAL

FM 94.2 MHz
Telefon: 637.17.99 - 637.58.45

În fiecare zi, de luni până vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22.00-24.00:

Luni:
Rizboi și pace - Mihai Tutulici

Marti:
Cănele de pază - Cornel Nistorescu

Miercuri:
Punct și virgulă - Carmen Bendovski

Joi:
Fii întreprinzători - Teme economice

Vineri:
Taxiul de noapte - N.C. Munteanu

Am văzut spectacolul Oedipe al lui Andrei Șerban de două ori, și l-aș revedea cu același interes pasionat și a treia oară. Este, pentru mine, în această nouă lectură scenică a operei lui Enescu, ceva inepuizabil, ceva mereu incitant, una din acele rare și fericite întâlniri a doi mari creatori. Pășind cu dragoste, dar fără timiditate, alături de compozitor – al cărui portret tutelat, cu ochi muștrător și fatidic, ni-l readuce mereu în prim-plan –, regizorul îi pune în dispoziție fascinantul său arsenal artistic, potențând la maximum, radicalizând, îndrăzneț și actual, intențiile partiturii.

Venind în întimpinarea dorinței lui Enescu de a face din Oedipe „un om al tuturor timpurilor”, Andrei Șerban face din Oedipe-ul enescian un om al timpului nostru, legat prin toate fibrele tragediei de problematica istoriei noastre recente. Fiește, simbolurile folosite de o atare viziune regizorală provin dintr-o bine cunoscută „Jadă de gunoi a istoriei”: mari stindarde roșii cu seceră și ciocanul pe ele, portretul supradimensionat al unui Stalin mustăcios și teribil, sirma ghimpată și sinistra țară a nimă-

Dorința de a apropia publicul de eroi, de a-l îngloba în mit e vizibilă în organizarea spațiului scenic, prelungit printr-o punte de lemn șerpuită pînă în mijlocul sălii, impunând proximitatea fizică și emoțională a protagoniștilor și creînd reliefuri dramatice suplimentare. Decupajul spațial în mai multe planuri simultane dinamizează de altminteri întreaga acțiune a operei, care devine un adevărat serial de evenimente, captivează și produce continuu cite un nou *suspense*. Admirabila muzică a lui Enescu e permanent purtată de suportul dramatic către spectator, pe care-l sensibilizează la tensiunile interioare.

În totalitatea lui, dincolo de abundența impresionantă a mijloacelor puse în joc, spectacolul impune ca o construcție extrem de limpede, demersul regizorului este de la un capăt la altul de o perfectă consecvență și integritate, adresa politică clară, iar relația cu prezentul mereu acută. Prin raportarea explicită la actualitatea zilelor noastre, prin asumarea unei responsabilități morale active față de contemporanii lui, Andrei Șerban se înscrie rezolut pe linia de

Oedip și noi

nui de lângă zidul Berlinului etc. Actualizare vertiginosă, de o sumbră grandoare, care subliniază în mitul oedipian tema obsesivă a puterii, a predestinării (socialiste): „nici nu eram născut și eram vinovat”, a repetării istoriei. Se instituie astfel și o anumită ritmică shakespeariană, în care un potentat dispare și altul se ivește, lui Hamlet îi urmează Fortinbras, după Roșii vin Verzi, după Oedipe, Creon, iar tristețele umbre ale trecutului ne-rezolvat, crimele nepedepsite, traversează spațiul scenei și al memoriei.

Simbolurile din lumen opusă, a exilului: statuia Libertății, severă, îngropată în podea pînă la piept, sau din Walhalla mioritică a apoteozei finale: Masa Tăcerii, Coloana Infinitului ale lui Brâncuși, mărturisesc toate aceeași tindere deliberată către linia mare, evidentă, către imaginile-cheie, aproape publicitare, mărci ale unui loc, unei acțiuni sau unei stări de spirit.

În genere, în înscenarea operei Oedipe, Andrei Șerban nu se mulțumește să sugereze, el afirmă răspicat, provoacă, afișează, folosește chiar tehnica manifestului teatral, în scenele de masă amintind uneori de constructivismul combativ din preajma anilor '20 al lui Meyerhold, genial regizor executat în 1940 din ordinul lui Stalin.

gîndire și creație a unor mari regi-zori de astăzi, ca americanii Peter Sellers și Robert Wilson, ca germanul Klaus Peyman ori ca francezii Ariane Mnouchkine și Patrice Chéreau. În regia ultimului, Aurul Rimului, reprezentat acum cîțiva ani la Bayreuth sub bagheta lui Boulez, i-a scandalizat în primă instanță pe wagnerienii fanatici, pentru ca ulterior să devină una din versiunile de referință ale operei lui Wagner. Cred, și sper, că aceeași traiectorie o va urma și acest Oedipe al lui George Enescu în magnifica regie a lui Andrei Șerban.

De altfel, distanța dintre modelul mitic și realitate nu este deloc ireductibilă. Între lupta de la Salamina, la care participase Eschil în 480 î.d.Chr., și reprezentarea tragediei sale, *Perșii*, în 472, nu trec decît 8 ani. Și totuși, pe lista personajelor din piesă se află și mama regelui Xerxes, care probabil la data aceea mai trăia, captivă, la Atena. Iar Xerxes, care asediase cetățile grecești, bătuse marea cu lanțurile și sfidase voința zeilor, era pentru Eschil și concetățenii lui un om politic al vremii lor și totodată un erou de tragedie.

LILIANA ALEXANDRESCU
Regie și cercetare teatrală
Amsterdam

PERIODICE

A apărut numărul din septembrie (vol. 8, nr. 2 (29)/1995) al revistei *Uncaptive Minds*, editată de IDEE (Institutul pentru Democrație în Europa de Est). *Uncaptive Minds* este o publicație trimestrială care, prin analize aprofundate ale transformărilor din fostele țări comuniste, își propune să sprijine mișcările sociale independente din Europa Centrală și de Est.

- Din cuprinsul acestui număr:
- Un interviu cu Djohar Dudaev, liderul cecen
 - Primul disident anticomunist – Milovan Djilas, fost președinte al Partidului Comunist al Iugoslaviei
 - Sirbii în Croația: există vreo ieșire?
 - Semnele recomunizării în Bulgaria
 - Dorește Polonia să intre în NATO?

IULIUS CAESAR de William Shakespeare în regia lui Alexandru Darie

La Teatrul „Bulandra”

Imagine din spectacol
Șerban Călea,
Dan Aghilean,
Emilia Popescu

Cînd, la 1599, atent la problemele Angliei contemporane, Shakespeare scria această piesă, el se inspira din „Viațile paralele”, redactate în jur de anul 100 al erei noastre de către Plutarh, cu o deosebită aplicație pentru evidențierea verosimilului psihologic din aburul de legendă.

Motînd la 1995 acest text în perspectiva unei premiere mondiale în Japonia, Alexandru Darie are în spate două milenii de experiență istorică. Ceea ce-l îndreptățește să se axeze pe replica vizînd perpetuarea asasinatului nu doar ca metodă de guvernare, ci chiar ca *modus vivendi*. Meritul viziunii sale constă în perfect coerența dezvoltare din cosmarul prezentului etern a farsei puterii – mascarada politicii.

Atmosfera tenebroasă indică agonia unei lumi în plin proces de degenerare, cînd însăși natura devine ostilă umanității. Ființe himerice blînde printr-o lume sîngerie, hăituite de abstracte comenzi nearticulate, reverberate în eter cu forța obscură a stereofoniei. În climat alienant, care banalizează ritualul omuciderii și practica sodomiei. În această noapte perpetuă, un Brutus înveșmîntat grandilocvent în alb își psalmodiază dubiile într-o baladă a ipocriziei absolute, proclamîndu-se patriot fără de prihană ce recurge la crimă pentru a salva integritatea autorității. Autoritate coruptă, reprezentată de un fantomatic Caesar (fulminant, Dan Aghilean), suflat de osînză propriei suficiențe și de ambiții dictatoriale.

Istoriceste, asasinarea sa a fost lipsită de sens, fiindcă pentru societatea și statul roman nu exista altă alternativă decît războiul civil. Actul criminal al conjurației partidului senatorial devolvează – ca totdeauna în situații similare – nu nobile principii, ci meschine interese nutrite de conspiratorii ce se erijează falnic în justitieri, cînd de fapt sînt doar jalnici invidioși plini de ură și setoși de putere. Cassius este unul dintre aceste „cazuri clinice”, iar Marian Rălea îi ilustrează cu aplomb comic comportamentul detestabil de ordinar delator. Mai palid individualizați rămîn tovarășii părtași la crimă: naivul Cato – Adrian Ciobanu, bătrînul Decius Brutus – Doru Ana, stupidul Cinna – Constantin Ghenescu.

În ecuația luptelor politice intră, desigur, și figuranți sacrificați de inerte confuzii (vezi suprimarea din greșală a poetului Cinna – Sandu Mihai

Gruia), dar locul central îl ocupă învingătorii. Conceput ca o virtu-lă osie a înaintașului său, Brutus e jucat în cheie parodic hamletiană de către Cornel Scripcaru, excelent în scena tiradelor nerușinate, rostită cu un glas gîtuit, chipurile, de emoție. Triumvir abil, la rîndu-i supus docil al unui Octavian Caesar (Ion Besoiu), Șerban Călea ca Marcus Antonius nu are resurse echivalente pentru dificilul parcurs fariseic al personajului, clacînd în singurul moment detensat al reprezentației.

Se compromite astfel soluția perorării cu spatele la public și față la plebe inexistentă. O idee regizorală subtilă, pentru că – într-adevăr – parodia puterii se joacă doar de către protagoniști, în absența maselor, entitate de manevră doar în bătaia armelor. Stare de fapt care explică de ce sînt golite de sens noțiuni frecvent vehiculate, precum democrația, care oricînd poate aluneca în tiranie. Așa cum și republica este „salvată” ori „compromisă” de monarhia abolită în numele libertății ce se reduce mereu la simplă demagogie. Cercul se închide, malaxorul puterii aflîndu-și rațiunea în însăși natura umană distructivă și detestabilă.

Tabloul acesta cinic păstrează în plan secund stîrpea feminină, atît ignorate, neglijatele soții (vitala Calpurnia – Emilia Popescu și maladiva Portia – Manuela Ciucur), cit și sclava generică (Anca Sigartău) ori prezicătoarea funestă (Luminița Gheorghiu), condamnate la pasivitate și acceptarea compromisului evidentei. În ordinea funcționării aberante a istoriei, dar și a ironiei sortii, femeilor li se rezervă însă o revanșă insolită. Efebului obligat la pederastie, interpretat magistral de Oana Pelea, îi revine atît gestul voluptuos al suprimării (la cerere!) a tortionerului iubit, cit și privirea ultimă aruncată sălii – un infinit reproș acuzator.

În tentativa de actualizare a „moralei” dramei despotului roman, Alexandru Darie a fost urmat cu credință de către Ramona Mitrică (traducerea și adaptarea revizuită de regizor), Maria Miu (scenografia – o viziune plastică remarcabilă, un neoclasicism involuat), Adrian Enescu (muzica înglobează extremele orientalismului planetar), Ioan Lazăr (luminile – un halou nebulos, particularizînd viscerilitatea mediului), Alexandru Schuler (sonorizarea – conferînd grandoare scenică dorizorului cotidian).

IRINA COROIU

CRONICĂ DE CARTE

Ținuta obligatorie

ALEXANDRU CIORĂNESCU

Amintiri fără memorie

ALEXANDRU CIORĂNESCU,
Amintiri fără memorie, I, 1911–1934,
Editura Fundației Culturale Române, 179 pag., 3.000 lei

Etalonul familial

Impunându-și așadar economia de mijloc și cenzura severă a ludicului cancanier, Alexandru Ciordanescu trece rapid peste anii copilăriei (grădina, scăldatul în Ialomița, cu o scenă ruptă din legendara biografie a Sf. Francisc salvat ca prin minune de la înoc), peste lecturile vîrșite (în biblioteca familiei figurau clasicii români, serii complete din Biblioteca pentru toți, Căminul și Minerva, plus colecția Albina de la școala din Moroeni), pentru a se fixa scrupulos asupra familiei și a profesorilor. Nu naturalul individual importă, cit familialul și culturalul socialistizat, pare a sugera autorul: „Politică tatei era să fie mereu aspru cu noi și să ne certe cînd greșeam, dar să nu ne spună nici o vorbă de laudă cînd o meritam. De laudat nu știa, sau poate nu voia să ne laude, pentru că avea prea multă încredere în noi”. Învățătorul Ion Ciordanescu (ceel dintîi strămoș al cărui nume a fost păstrat de tradiția familială e un Gheorghe Cioranu, vîtaf al vîntătorilor domnitorului Alexandru Ghica prin munții Moroșilor, deci în decada anilor 1830. Bănănesc că a fost bunicul bunicii mele, Ion Cioranu, om sărac, prizonier la turci în 1877, însurat la Rîul Alb și foarte nepriceput gospodăru) se stabilește la Moroeni pe la 1900. Construiește o casă cu o ceta-te, „cu ziduri de piatră de găzeci centimetri grosime”, e trimis de Spiru Haret la Charlottenburg „ca să studieze metodologia învățămîntului pentru surdomuși, pedagogie pe care el a introdus-o în învățămîntul românesc”, aduce de la Berlin „operele complete ale lui Goethe, Schiller și Heine, frumoșii legatîni în roșu”, în anii '20 e deputat țărănist de Dimbovița la Mihalache, cîștigă bine cu manualele școlare și cumpără case și pămînt în București. Împreună cu Ecaterina (n. Teodorescu: „mama era nepoata lui Chiriac Mavrodin, grec sau aromân stabilit în București în decada 1820”, proprietarul terenului de la Bărăție, inclusiv al locului pe care se află azi „Vulturul de mare”) are nouă copii. Despre impresionantele CV-uri ale lui Alexandru și George am vorbit deja.

Alături de cei doi: Ana, profesor de geografie la licee bucureștene („prin ea mi-a trimis Călinescu invitația de a colabora la revista Capricorn”); Nicolae, matematician, bun prieten cu Al. Rosetti, Ion Barbu și Miron Nicolescu, „abonați” la Nestor și Capșa, autorul unei culegeri de aforisme (1939), rectorul Școlii Politehnice din București, național-țărănist; Ioan, „haretistul”, poetul care înființează faimoasa – pentru admiratorii generației '27 – revista Vlăstarul, student la Litere dar mort la 21 de ani („continuu să mi se pară o înepie judecata lui G. Călinescu, care îl menționează în curioasa tagmă a „poezilor tuberculoși”); Constantin, năzdrăvan și bon viveur, inginer la Fabrica de avioane din Brașov, „recitînd în gura mare Odele lui Horafiu”; Ecaterina (Tota), chimistă, soția profesorului Nenitescu, cel despre care se spune că ar fi refuzat să conducă doctoratul în chimie al Elenei Ceaușescu; Maria, medic, fire sentimentală, „a îngrijit mai bine multă lume și mai puțin bine pe ea”; Elena, care refuză studiile universitare și scrie un roman „care poate se va publica odată”, suportînd „ultimele cruzimi ale istoriei și ale vieții cu ajutorul fumatului, care o omorî-o”.

Puneți cap la cap toate aceste destine ale Ciorăneștilor și veți avea dintr-o dată imaginea unui tip familial care a constituit elita românească în secolul XX. Un tip cum nu se poate mai normal atunci, și cum nu se poate mai ex-centric astăzi: constructorul tăcut, sobru și invariabil productiv, de gospodărească rigoare morală și cu spirit artistic, pentru care firescul individual e una cu împlinirea în social.

Figuri și locuri

Profesorii de la liceul Spiru Haret (Nicolae Moiescu, Constantin Moisil, Ioanișescu, Ion Bancu, Voitinovici, Vasile Haneș, Papadopol) rezumă, fiecare cu ticurile, limitele și cerințele sale, o epocă și un sistem educativ. Apei, în facultate, triumful („de care m-am simțit cel mai legat”) Nicolae Cartoajan–Charles Drouhet–Ramiro

Ortiz spune mult despre natura „natorului”, inclusiv despre un posibil defect al cărturarului: „felul meu de a studia alergînd după doi sau trei iepuri în același timp”. Urmează Alexandru Marcu („orgolios și sfiorat, binevoitor și atent ca de pe înălțimi, condescendent și taler cu două fețe, florentin și machiavelic”), George Opreșcu („om foarte cult, serios și sever în felul lui”), Nicolae Herescu („ultimul urmaș al boierului Năsturel Herescu, numa că a fi urmaș de boier înseamnă siguranța de a pierde orice prinsoare”), Victor Buescu, Demostene Russo, Mihail Dragomirescu, Ovid Densușianu, Tache Papaghi, Aurel Candrea, alții de sinuozul Alexandru Rosetti (savuros episodul cu ajutarea lui Al. Graur, p. 120, primul care avea să se răzbuie, peste ani, pe vechiul binefacător!).

Relațiile cu Iorga și, implicit, inimiciția lui C.C. Giurescu, paralele cu de nimic motivata rivalitate cu Basil Munteanu, variat alimentată din culise, ocupă mult spațiu în amintirile lui Al. Ciordanescu. Nu insistăm, fiindcă mai interesante sînt într-un fel detaliile despre Școala Română de la Fontenay-aux-Roses (p. 148 ș.u., 157 ș.u.), cele privind atmosfera din perimetrul Casei Romene din Venetia (p. 133 ș.u.), ca și prezența unor somități precum Călinescu, Ferdinand Baldensperger, Paul Hazard și Paul van Tieghem (pp. 163–172), unde cel puțin episodul cu Hazard și mania decorațiilor (p. 170) e de tot hazul.

Ici și colo cite-o pată de culoare, ca de pildă mărturisirea faptului că „învoșoseam italienește pe Jacopone da Todi și pe Cîntecul creaturilor al Sfîntului Francisc. Dante mă zgîria, Leopardi mă stingherea și nu mă simțeam bine decît în tovărășia lui Ariosto sau a lui Lorenzo de Medici”, de unde se vede cît de mult se ascunde impulsul ludic sub masca doctei sobrietăți în cazul de față. Sau fugara vizitare a Salei din Milano, sala fiind pustie, unde învățăcelul Ciordanescu urcă pe scenă și cîntă o arie din Rigoletto: tipic impulsul juvenil, pe care anii îl vor estompa, desigur, după cum ne-o arată formulele conservatoare de genul: „Jocurile și preocupările noastre nu semănau în nici un fel cu ale copiilor de acum. Istoria va trebui să fină seamă de această extravagantă mutație a societății, produsă de un progres științific și de o masificare care încurajează tîmbelismul, făcînd din copil sluga sau victima unui complex de mecanizări... Noi ne inventam jocurile”. Ori nostalgia specifică exilului, precum aceasta: „după ce am mîncat toate felurile de pește din riurile europene și americane, din Mediterana și din Atlantic și am consumat în mod conștient cele două sau trei sute de specii de pești

din Canare și din Madera, am rămas la părerea mea de la început, că pleșușca de la Moroeni e cel mai savuros pește din lume, mai ales dacă se pescuiește și se gătește cum făceau eu”.

Absențe nemotivate

Ceea ce tulbură neplăcut lectura atît de tîhnită a evocărilor lui „Don Alejandro”, cum îi spun studenții din Tenerife, este ocolirea sistematică a climatului de la Vlăstarul și expedierea (scriptică) a prietenilor cu oameni ca Mircea Eliade, Vintilă Horia, Emil Turdeanu, N. Steinhart.

„Eu am ales ca subiect orfismul, pentru că citeam ceva despre el în Reinach și Dicționarul mitologic al lui Daremberg. Cum nu era suficient ca informație, am atacat biblioteca lui Mircea Eliade, care m-a lăsat să aleg cărțile în legătură cu tema. Petazzoni, Macchioro și tutti quanti, cît am putut să duc cu mine în două pachete” – atîta despre Eliade, într-o perioadă (cea a „mansardei” sau, cum spune Al. Ciordanescu, „o chișimie care semăna cu un porumb”) aptă, cum știm, ea singură să umple un volum. Cit despre Steinhart: „era un om care citește mult, avea și norocul de a putea citi în patru limbi”.

Din acest unghi, datoria memorialistului pentru volumul II este enormă. Ca să nu mai spun de ocultarea perioadei din diplomație. La începutul lui 1940, Alexandru Ciordanescu primește la Paris „o telegramă de la Ministerul Propagandei, prin care mi se anunța că fusese numit consilier cultural la ambasada. Ministrul era Alexandru Radian, pe care nu-l cunoșteam”. Atîta. Or, e imposibil de crezut că autorul care a descris atît de detaliat arhitectura și atmosfera Școlii iroghiste de pe 50, rue de Châteaugiers n-a reținut din anii de Externe de-ct... telegrama de numire! Discreție? Prudență? De ce? Și pînă unde?

Oricum, e cert că Amintirile lui Alexandru Ciordanescu prilejuiesc o lectură de calmă eleganță, ceea ce (mai e cazul s-o spunem?), în praful nostru vîrșit de Bărăgan, înseamnă foarte mult.

DAN C. MIHĂILESCU

Studii balcanice de antropologie culturală

De curînd a apărut la Paris volumul și 18-lea al prestigioasei publicații Etudes et Documents Balkaniques et Méditerranéens. Ca și colecția Sociétés Européennes (10 volume apărute în 1985), colecția Etudes et Documents Balkaniques et Méditerranéens (18 volume apărute din 1979) este redactată și editată de Paul H. Stahl, profesor de etnologie europeană la Université René Descartes (Sorbona) și la Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales. Volumul recent apărut este dedicat în întregime aspectelor de antropologie culturală din spațiul sud-est european, cu un accent deosebit pe spațiul cultural românesc: Paul H. Stahl (Paris) – Muntenia, țara oamenilor de la munte (este discursul de recepție ca membru de onoare al Academiei Române, rostit în august 1994); Paul Petrescu (Stockbridge, SUA) – Arhitectura vernaculară din Dobrogea; Andrei Oigeanu (București) – Antropologia locurilor tradiționale în România; Mihail Mihalcu și Ioana Zmeu (București) – Modele folosite de zugravii români din Evul Mediu; Sokol Kondi (Tirana) – Ritualul funerar în Albania și Zoja Karanovic (Novi Sad) – Ritual și poezie în ceremoniile nuptiale sîrbesti. (A. IEREMIA)

EDITURA HUMANITAS

MIRCEA ELIADE

Sacral și profanul

Mircea ELIADE
Sacral și profanul

Sacral și profanul sînt două modalități de a fi în Lume, două situații existențiale asumate de către om de-a lungul istoriei sale. Ele nu prezintă interes doar pentru istoria religiilor sau pentru sociologie, nu fac doar obiectul unor studii istorice, sociologice, etnologice. De fapt, cele două moduri de a fi, sacral și profanul, sînt determinate de diferențele pozitive pe care omul le-a cucerit în Cosmos, și sînt importante atît pentru filozofi, cît și pentru orice cercetător care dorește să cunoască dimensiunile posibile ale existenței umane.

Mircea ELIADE
Mefistofel și androgenul

Studiile adunate în acest volum de dimensiuni reduse ilustrează demersul unui istoric al religiilor animat de dorința de a explica o parte din comportamentele religioase și valorile spirituale ale populațiilor ne-europene. Nu am ezitat să facem apel la faptele culturale cunoscute din tradiția occidentală, ori de cîte ori acestea puteau oferi un termen de comparație edificator pentru cercetarea noastră. Asemenea apropieri vor permite, fără îndoială, specialiștilor să schițeze perspectivele unui nou umanism al viitorului.

MIRCEA ELIADE

Mefistofel și androgenul

